

KADIN VE ŞİDDET: MANVES CITY'DE ŞİDDETİN TÜRLERİ (FİZİKSEL, EKONOMİK VE CİNSEL ŞİDDET)

WOMEN AND VIOLENCE: TYPES OF VIOLENCE IN MANVES CITY (PHYSICAL, ECONOMIC AND SEXUAL VIOLENCE)

Serap ASLAN COBUTOĞLU*

ÖZ: Latife Tekin, ilk eseri *Sevgili Arsız Ölüm*'den (1983) itibaren hemen bütün eserlerinde kadın konusuna özel bir hassasiyetle eğilmiş, kadını ev içinde, sosyal hayatta ve çalışma hayatındaki kuşatılmışlığıyla ele almış, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadının ataerkil toplumdaki ezilmişliği, kadına bakıştaki cinsiyet temelli kabuller, kadınların yaşama, eşitlik, özgürlük, güvenlik gibi haklarından mahrum oluşları gibi konular üzerinde durmuştur. Bununla birlikte çoğu kez şiddet sarmalında yer alan kadınların hayatlarını kaba çeviren ve "çağın hastalığı" olarak algılanan şiddet olgusunu da çok boyutlu olarak kaynakları ve sonuçlarıyla beraber işlemiştir. Son romanı *Sürüklenme* (2018) ile aynı yıl yayımlanan *Manves City*'de ise şiddetin türlü cephelerinin yazarın diğer eserlerinde hiç olmadığı kadar çok boyutlu olarak anlatıldığı görülmektedir. Tekin, romanında "sağlık problemi" ve "insan hakları ihlali" olan şiddet olgusuna kamusal ve özel alana yansıyan biçimleriyle dikkat çekmiş, şiddetin fiziksel, cinsel, ekonomik ve psikolojik tüm türlerine, nedenlerine ve özellikle kadınlar ve kız çocukları üzerindeki olumsuz, yıkıcı sonuçlarına vurgu yaparak okurda farkındalık kazandırmaya çalışmıştır. Tekin'in kadına yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı konularını farklı bakış açıları geliştirerek irdelediği eserinde şiddet, tüm türleri ile yaşamın her alanında ve toplumun her tabakasında görülmektedir. Bu perspektiften hareketle bu çalışmada, Tekin'in, kadının özellikle sosyo-psikolojik konumunu ele aldığı, büyük şehirlerde yaşanan şiddet eylemlerinden ziyade küçük bir muhitte yaşanan şiddet temasını açığa çıkardığı, teknolojik gelişmelere ve çevresel bozulmaya paralel olarak artan şiddet olaylarını anlattığı *Manves City* adlı romanındaki şiddet olgusu ve fiziksel, cinsel ve ekonomik olmak üzere şiddetin türleri kadın kimliği üzerinden incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: toplumsal cinsiyet, kadın, şiddet, fiziksel şiddet, ekonomik şiddet, cinsel şiddet, Manves City.

ABSTRACT: Latife Tekin has focused on the issue of women with a special sensitivity in almost all her works since her first work, *Sevgili Arsız Ölüm* (1983), and has dealt with women in the home, social life and working life. She focused on issues such as gender inequality, oppression of women in patriarchal society, gender-based acceptance of women, deprivation of women's rights to life, equality, freedom and security. On the other hand, it has also processed the phenomenon of violence, which turns the lives of women into a nightmare and is perceived as a "disease of the age", with its sources and consequences. In *Manves City*, published in the same year with her latest novel, *Sürüklenme* (2018), it is seen that the various aspects of violence are described in more dimensions than in other works of the author. Tekin draws attention to the

* Dr. Öğretim Üyesi – Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Çankırı - serapaslan@karatekin.edu.tr (Orcid ID: 0000-0002-0394-5005)

phenomenon of violence, which is a "health problem" and "violation of human rights", with its forms reflected in the public and private sphere. She tried to raise awareness of the reader by emphasizing all physical, sexual, economic and psychological forms of violence, its causes and especially its negative and destructive consequences on women and girls. In Tekin's work, in which she examines the issues of violence against women and gender discrimination by developing different perspectives, violence is seen in all areas of life and in every layer of society. In her work, Tekin deals with the socio-psychological status of women in particular, revealing the theme of violence in a small neighborhood rather than the acts of violence in big cities, and explains the increasing violence in parallel with technological developments and environmental degradation. From this perspective, in this study, the phenomenon of violence in the novel Manves City and the types of violence, physical, sexual and economic, are examined through female identity.

Keywords: *gender, women, violence, physical violence, economic violence, sexual violence, Manves City*

Giriş

Dilimize Arapça'dan geçmiş olan "şiddet", *sertlik, sert, katı davranış, kaba kuvvet* anlamlarına gelmektedir (Ünsal, 1996: 30; Taşdemir Afşar, 2015: 219; Özerkmen, 2012: 5). Dünya Sağlık Örgütü şiddeti, "fiziksel kuvvet ya da gücün kendine, bir başkasına, bir grup ya da topluluğa karşı, yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişim sorunları ya da yoksunluğa neden olacak ya da bunların olasılığını artırmayla sonuçlanacak bir şekilde ve kasıtlı olarak kullanılması veya bununla tehdit edilmesi" olarak tanımlamaktadır (akt. Taşkale ve Soygüt, 2016: 4; akt. Page ve İnce, 2008: 82). En geçerli anlamında ise davranışlara ve fiziksel eylemlere gönderme yapmaktadır, birine karşı kullanılan güç sonucunda verilen zararları içermektedir. Kullanılan bu güç tarihsel ve kültürel olarak farklılık gösteren normlara göre şiddet olarak kabul edilmekte ya da edilmemektedir (Er, 2018: 1).

Şiddet tarih boyunca varlığını sürdürerek günümüze kadar gelmiş bir olgudur¹, ancak şiddet dendiğinde akla gelen ilk tür kadına yönelik olanıdır. Bugün tüm dünyada kadına yönelik şiddet, yalnızca "kadını değil tüm aile bireylerini etkileyen kültürel, coğrafi, dinî, toplumsal ve ekonomik sınır tanımayan bir insan hakları ihlalidir" (Sevil vd., 2015: 572). Birleşmiş Milletler'in 20 Aralık 1993 tarihinde kabul ettiği Kadınlara Yönelik Şiddetin Yok Edilmesi Bildirgesi'nde cinsiyete dayalı şiddet, "kadına acı ve hasar veren, toplumda ya da ailede görülen fiziksel, cinsel ve psikolojik her türlü şiddet; özgürlüğü keyfi olarak kısıtlama ve zorlama gibi davranışlar; iş yeri ya da eğitim kurumlarında gözdağı verme ya da cinsel saldırı, zoraki fahişelik; devletin şiddet uygulaması ya da şiddete göz yumması" (Page ve

¹ Arkeologlar, 3000 yıl öncesine ait insan mumyaları üzerinde yaptıkları araştırmalarda, kadın mumyaların kemiklerinde %30-50, erkek mumyaların kemiklerinde ise %9-20 arasında kırık tespit etmişler ve bu oranları, insanlık tarihine koşut ilerleyen şiddet olgusunda mağdur tarafın erkekten çok kadın olduğu şeklinde değerlendirmişlerdir. Bk. (Dişsiz ve Hotun Şahin, 2008: 52).

İnce, 2008: 81) olarak tanımlanmaktadır. Evrensel bir “toplum sağlığı sorunu” ve “insan hakları ihlali” olarak algılanan şiddet nedeniyle kadınlar yaşama, eşitlik, özgürlük, kişi güvenliği, fiziksel ve ruhsal sağlık standardı, tüm ayrımcılık biçimlerinden azade olma, adil ve elverişli çalışma koşulları, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye veya cezalandırmaya maruz bırakılmama gibi haklarından mahrum bırakılmaktadırlar (Er, 2018: 1-2).

Kadına yönelik şiddet “kamusal alan” ve “özel alan” olmak üzere hayatın iki farklı alanında görülmektedir. Kamusal alanda şiddet, okulda, işte, sokakta, savaşta ve yaşamın her alanında yaşananları, özel alanda ise aile içinde ve eşler arasında yaşananları içermektedir (Ünal, 2005: 4; Er, 2018: 2). Gerek kamusal/kolektif gerekse özel alanda olsun şiddet pek çok nedene bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan sadece karşısındakine fiziki olarak zarar vermek anlamında değil, Clarkson’un belirttiği gibi “ortak noktası kıyım ve yok etme” (akt. Er, 2018: 2) olan psikolojik (duygusal), ekonomik, cinsel, sözel olmak üzere söz, davranış, eylem ve jestler aracılığıyla gerçekleştirilen farklı türleri de bulunmaktadır (Ünal, 2005: 2).

Tüm dünyada özellikle kadına yönelik şiddet, her yaş grubunda, her ırkta, her etnik kökende ve her sosyo-ekonomik düzeyde çok boyutlu ve gittikçe içselleştirilen biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Çatışma ve şiddetin egemen iletişim biçimine dönüşmesi en çok da kadın özneye zarar vermektedir. Zira özgüvenini yitiren, aşağılayıcı sözler işiten, alay edilen, düşüncelerine önem verilmeyen, aile ve arkadaşlarıyla görüştürülmeyen, suçlanan, dövülen, ölümle tehdit edilen kadın gittikçe içine kapanmaktadır (Türkyılmaz, 2018: 65, 67).

Günümüzde tüm dünyada kadına yönelik şiddetin, bireysel bir sorun değil, tüm toplumu ilgilendiren evrensel bir sorun olduğuna ilişkin bakış açısının izdüşümleri hemen her alanda varlığını hissettirmektedir. Bu noktada sanat, bilim, eğitim gibi pek çok sahada kadını ikincil, öteki ve değersiz gösteren tüm yapılar ve cinsiyetçilik ile mücadele edilmeye çalışılmaktadır (Günindi Ersöz, 2018: 83).

Bu bağlamda aileden başlayarak tüm toplumu derinden etkileyen bir sorun olan ve özellikle “Kadını her açıdan yaralayan ve değersizleştiren şiddetin git gide yayılan bir salgın hastalık olmayı sürdürdüğü günümüzde” (Er, 2018: 9) yansımalarının edebiyatta da görülmesi kaçınılmazdır. Pek çok yazarımız kadının iç dünyasını, kimlik arayışını, ataerkil toplumdaki ezilmişliğini, maruz kaldığı psikolojik şiddeti eserlerine taşımıştır. Bakıldığında erken dönem Türk romanında da varlığına dikkat çekilen kadın sorunları ve şiddet olgusu, Tanzimat’tan günümüze Ahmet Mithat Efendi, Sami Paşazade Sezai, Fatma Aliye Hanım, Namık Kemal, Halit Ziya, Hüseyin Rahmi, Reşat Nuri, Halide Edib, Yakup Kadri, Peyami Safa, Orhan Kemal, Melih Cevdet Anday, Bekir Yıldız, Pınar Kür, Ayla Kutlu, Latife Tekin, Leyla Erbil, Sevinç Çöküm, Nezihe Meriç, İnci Aral, Erendiz Atasü, Feride Çiçekoğlu gibi pek çok yazarımızı meşgul etmiş, özellikle 1980 sonrası yazınında kadın

yazarlarımızın kaleminde bireysel ve toplumsal bir sorun olarak ifadesini bulmuştur. Biz de bu çalışmada, eserlerinde kadın konusuna özel bir hassasiyetle eğilen, kadını ev içinde, sosyal hayatta, çalışma hayatındaki kuşatılmışlığıyla ele alan Latife Tekin'in², kadının özellikle sosyo-psikolojik konumunu ele aldığı, büyük şehirlerde yaşanan şiddet eylemlerinden ziyade küçük bir muhitte yaşanan şiddet temasını açığa çıkardığı, teknolojik gelişmelere ve çevresel bozulmaya bağlı olarak artan şiddet olaylarını anlattığı, şiddet uygulamalarındaki hiyerarşiyi (evde baba, koca, sevgili; işte patron, iş veren, müdür, şef; dışarıda düşene tekme vuran yozlaşmış toplum) gözler önüne serdiği ve sınıflararası farklara dikkat çekerek kadın olmanın çoğunlukla olumsuz yönlerine vurgu yaptığı, *Manves City*³ (2018) adlı romanındaki şiddet olgusunu ve türlerini (fiziksel, ekonomik, cinsel) dışil kimlik üzerinden inceleyeceğiz.

1. Kadın ve Şiddet

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kadına yönelik şiddet önemli bir toplumsal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadına uygulanan her türlü saldırı, yaralanmaya, ölüme ya da psikolojik zarara yol açarak yıkıcı ve ürkütücü olmaya devam etmektedir (Türkyılmaz, 2018: 65).

Donovan'ın (2015: 12) "19. yüzyılda en önemli ahlaki tehdit, kölelikti. 20. yüzyıldaki totaliterlikti... bu yüzyılda ise dünyanın her yerindeki kadın ve kız çocuklarının acımasızca örselenmesidir" sözlerinde ifadesini bulduğu gibi çağımızın en önemli hastalığı yahut problemi olarak görülmekte olan kadına yönelik şiddet olgusu, Türkiye'de daha çok 1980'li yıllardan itibaren tartışılmalıdır (Page ve İnce, 2008: 83; Somunoğlu İkinci, 2014: 26). Coğrafi sınır, ekonomik gelişmişlik ve eğitim seviyesine bakılmaksızın tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de son derece yaygın olarak görülen şiddetin, kuşaklararası bir döngüye sahip olduğu aşikârdır (Türkyılmaz, 2008: 66). Bu nedenle şiddeti yaşayan ve en çok mağdur olan gruplar arasında çocuklar ve yaşlılarla birlikte kadınların ilk sırada olduğunu söylemek mümkündür.⁴

Kadına yönelik şiddet, kadınlara fiziksel, cinsel, ekonomik ya da psikolojik zarar veren ya da verebilecek, kadınların acı çekmesine neden olabilecek gerek kamusal gerekse özel alanda yapılan, kadınların özgürlüğünün zorla kısıtlanmasını da içine alan şiddete yönelik her türlü cinsiyetçi davranıştır (Yaşar, 2017: 1; Taşdemir Afşar, 2015: 729-730; Öztürk ve Tapan, 2016: 139). Hukukumuzda ise kadına yönelik şiddet, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanununun 2. Maddesinde "Kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan

² Yazarın eserleri üzerine yapılan kadın odaklı çalışmalar için bk. (Yücel, 2009; Gündoğan, 2009; Arslan Öçal, 2011).

³ Çalışmada eserin Can Yayınları'ndan çıkan 2. baskısından yararlanılmış olup, eserden yapılan alıntılarda sadece sayfa numarası bilgisi verilmiştir.

⁴ Türkiye'de kadına yönelik şiddetle ilgili istatistiki veriler için bk. (Yaşar, 2017: 2; Page ve İnce, 2008: 83; Taşkale ve Soygüt, 2016: 4; KSGM, 2009: 188-190).

veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve bu kanunda şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranış” (Özkan, 2017: 537-538) ifadeleriyle bir insan hakkı ihlali olarak tanımlanmıştır.

Araştırmalara göre bir kişinin evinde ve aile üyelerinden biri tarafından dövülme, taciz edilme, vurulma veya öldürülme ihtimali ev ve aile dışına göre daha yüksektir⁵ (Lergenli, 2010: 5). Kadınlar en güvende olmaları gereken yer olan evlerinde ve en çok güvenmeleri gereken kişiler olan babalarından, erkek kardeşleri ve özellikle de hayatlarını paylaştıkları eşlerinden çeşitli şekillerde ve derecelerde şiddet görmektedirler (Sevil vd., 2015: 573). Bununla birlikte BM'nin 1993 yılında yayımlanan Kadına Yönelik Şiddetin Yok Edilmesi Bildirgesi'nde, kadına yönelik aile içi şiddetin sadece fiziksel değil cinsel, psikolojik/duygusal, sözel/sözlü ve ekonomik olmak üzere çeşitli türleri bulunabileceğine de değinilmiştir (Page ve İnce, 2008: 82; Somunoğlu İkinci, 2014: 22; Boyacıoğlu, 2016: 127; Sevil vd., 2015: 574). Bir cezalandırma yöntemi olarak fiziksel şiddet, kaba güce dayalı itmek, yumruklamak, vurmak, ısırarak, çimdiklemek, saç çekmek, boğazını sıkmak, tokat atmak, yakmak, bir araç kullanarak yaralamak veya işkence etmek, kapıyı yüzüne kapatmak, arabadan indirmek, kesici aletle tehdit etmek, boğmaya, öldürmeye teşebbüs etmek gibi etkinlikleri kapsamaktadır. Psikolojik şiddeti anlatan sözel ve duygusal şiddet ise duyguların ve duygusal gereksinimlerin karşı tarafa baskı uygulamak için istismar edilmesi, tehdit aracı olarak kullanılması şeklinde ortaya çıkar. Sözle, jest ve mimiklerle korkutma, sindirme, yüksek sesle konuşma, hakaret etme, incitici sözler söyleme, sevgi göstermeme, reddetme, küsme, göz dağı verme, yaptığı her şeyi aşağılama, değersizleştirme, fiziksel görüntüsüyle ilgili hoş olmayan şeyler söyleme, giyim, saç ve davranışlarına müdahale etme, onu diğerlerinin önünde rencide etme, nerede ve kiminle olduğunu bilmek isteme, kontrol etme, konuşmama, tartışmadan kaçma, çocuklarını elinden alma ya da intihar etmekle tehdit etme, kişinin kendine olan özgüven ve saygısını azaltmaya, yok etmeye yönelik davranış şekilleri şeklinde tezahür eder. Ekonomik şiddet, ekonomik kaynakların ve paranın kadın üzerinde yaptırım, tehdit ve kontrol aracı olarak kullanılması, kadının çalışma özgürlüğünü elinden alma, parayı kısıtlama ya da elinden alma, harçlık vermeme, hesap sorma, aile bütçesini tek başına yapma ve kararları tek başına alma şeklinde görülmektedir. Kaba güç kullanma olarak ifade edilen cinsel şiddet ise kişiyi kendi rızası ve arzusu olmaksızın cinsel ilişkiye zorlama, cinsel bir obje olarak görüp kıskanma, şüphe etme, aldatma gibi davranışlar içermektedir (Aytaç vd., 2016: 280-282; Turan, 1998: 143-144; Er, 2018: 2; Ünal, 2005: 2; Elyıldırım, 2018: 49, Günindi Ersöz, 2018: 86). Temelinde saldırganlık dürtüsü bulunan bu türlerin tamamının bireysel

⁵ Bu konuda Türkiye'de “namus”, “töre” cinayetleri adı altındaki şiddet uygulamaları önemli veriler sunmaktadır. 2005-2015 yılları arasındaki Yargıtay kararlarını “namus”, “töre” ve “eril şiddet” bağlamında inceleyen verimli bir çalışma için bk. (Doğan, 2016).

olabileceği gibi toplumsal boyutundan da söz edilebilmektedir (Elyıldırım, 2018: 48).

Nedenlerine bakıldığında ise cinsiyet ayrımı yüzünden eril tahakküm döngüsünden kurtulamayan kadın, temel hak ve özgürlüklerine yönelik ihlalleri yaşamakta ve kadına yönelik şiddet, çok çeşitli nedenlerle ortaya çıkmaktadır (Türkyılmaz, 2018: 65). Ülkemizde kadına yönelik şiddeti haklı gösteren nedenlerden en barizi bazı geleneksel yaklaşımlardır. Birtakım geleneksel değerlere ve dile de sirayet eden bu anlayış⁶ toplumda kadına yönelik baba ve koca şiddetini meşrulaştırır bir görünüm arz eder (Kaşoğlu, 2018: 19-20). Kadının kadın olma sürecinin bir parçası olarak kültürde kodlanan şiddetin normalleştirilme sürecine tekabül eden bu aşama, kadının değerinin azaldığı ve bir bakıma erkeğin erkekliğinin şiddetle oluşmaya başladığı bir dönemdir (Yaşar, 2017: 3). Bununla birlikte cinsiyet eşitsizliği, kadına yönelik şiddetin kabul edilebilirliği ile ilgili toplumsal normlar, toplumların kadına yüklediği toplumsal cinsiyet rolleri, geleneksel kabuller, geçmiş deneyimler, eşitsiz güç ilişkileri, güçlü erkeğin güçsüz kadına kendi iradesini kabul ettirme biçimi, kadın ve erkek arasındaki eşitliğin kabul edilmemesi ve kıskançlık kadına yönelik şiddetin altında yatan ana nedenleri oluşturmaktadır.

Kadınlara karşı şiddet, bütün toplumlarda ve erkekler arasında eşit bir güç dengesinin bulunmamasının ve kadınların ikincil konumda sayılmasının bir sonucudur, bu nedenle de evrensel bir olgu olması şaşırtıcı değildir (Berkday, 2004: 27).

Ataerkil toplumlarda kadına yapılan haksızlıklar ve uygulanan şiddet türleri, tarihsel süreçte şekil ve boyut değiştirerek günümüze değin varlığını koruyagelmıştır (Korucu, 2018: 107). Ülkemizde de özellikle kadınlar ve çocuklar önüne geçilemeyen şiddetin mağduru olarak dikkat çekerler. Aile içinde kadın ve çocuğa yönelen şiddetin yol açtığı yıkıcı sonuçlar edebiyatta da yansımaları bulmaktadır. Yazılı ve görsel basında birçok haber metnine konu olan kadına yönelik şiddet olgusu, sadece bu metinlerle, dizilerle, yapılan sosyo-psikolojik ve tarihsel araştırmalarla sınırlı kalmamış doğrudan veya dolaylı olarak edebi metinlere de uzanmıştır.

Edebiyatta kadına yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı teması daha çok 20. yüzyılda feminist hareket ile birlikte güç kazanmış, 21. yüzyıla gelindiğinde ise kadın sorunları pek çok tabunun yıkıldığı, daha özgürlükçü, farklı bakış açıları geliştirilerek irdelenen ve üzerinde en çok

⁶ “Gelinlikle girilen evden kefenle çıkılır”, “Dövülmeyen kadın tımarlız ata benzer”, “Pişmiş aştan, dövülmüş kadından zarar gelmez”, “Erkektir. Hem sever, hem döver”, “Kızını dövmeyen dizini döver”, “Kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etmeyeceksin”, “Karı koca arasına girilmez”, “Dayak cennetten çıkmadır”, “Bizde kadının yeri erkeğin yanındır”, “Erkek evin reisidir”, “Kadın kayıtsız şartsız kocasına itaat etmelidir”, “Sen kadının alttan al”, “Kan kusup kızılık şerbeti içtim diyeceksin”, “Anasın, çocuklarının hatırı için idare edeceksin”, “Kader yazmış alınma”, “Yastık değişir kader değişmez”, “Evlenince çekeceksin” (Kaşoğlu, 2018: 19; Elyıldırım, 2018: 57; İnceoğlu ve Kar, 2016: 53; Yılmaz, 2005: 137; KSGM, 2009) gibi.

tartışılan konulardan biri haline gelmiştir (Kartal Güngör, 2018: 197). Çağdaş Türk edebiyatında, eserlerinde, kadın konusuna getirdiği yeni bakış açıları ile dikkat çeken yazarlardan birisi de Latife Tekin'dir. Tekin eserlerinde genellikle toplum tarafından anlaşılamayan kadınlara, aile içi iletişim sorunlarına, cinsellik, çocukluk ve ergenlik döneminin zorlukları ile günümüz toplumunda kadının yerine ilişkin konulara yer verir. İlk romanından itibaren hemen bütün eserlerinde şiddet olgusu ile karşılaşmak mümkündür. Aile içi şiddetin yoğun olarak görüldüğü *Sevgili Arsız Ölüm*'de (1983) Huvat karısını ve çocuklarını döver, Zekiye kocasından, Nuğber kardeşlerinden dayak yer, kocası tarafından dövülen Atiye ise çocuklarını döver. *Berci Kristin Çöp Masalları*'nda (1984) kadınlar fiziksel, cinsel, sözel, ekonomik şiddete maruz kalırlar. *Gece Dersleri*'nde (1986) kürtaja zorlanan kadının cinsiyetine yönelik eril otoritenin tahakkümü dikkat çeker. *Muinar* (2006), kadın kimliği üzerine inşa edilmiş bir romandır. *Manves City*'de ise çocukluğu Erice tarlalarında geçmiş, eşinden boşanmış, iki çocuğu ile yaşam mücadelesi veren bir kadın olan Nergis şiddetin hemen bütün türlerine maruz kalmıştır. Uğradığı cinsel saldırı sonucu evlenmek zorunda kalmış, hayatı boyunca ekonomik ve psikolojik şiddetin eşiklerinde dolaşmış, bazen de fiziksel şiddete uğramıştır. Eserde dokuz yaşındaki kızı Eda'yı Nergis'e bırakıp, Nergis'in sevgilisi (Serco) ile kaçan Zeynur hem ailesinden hem kocasından şiddet görmüştür. Aile içinde psikolojik ve ekonomik şiddete uğramıştır, evlendikten sonra kocası tarafından gün aşırı dövülmüştür, ardından iki çocukla beş parasız ortada bırakılmıştır, sonunda ise akıl hastanesine düşmüştür. Eda, annesi, babası tarafından terk edilmiş, sevgi ve ilgiden yoksun büyümüş bir çocuktur. Psikolojik şiddet başta olmak üzere küçük yaştan itibaren o da şiddetin farklı boyutlarıyla ve türleriyle tanışmıştır. Romanda kayıptır, bedeni ve ruhu meta haline getirilmiş ve vahşice işlenen bir cinayete kurban gitmiştir. Eserlerinde dişil dile dair öğeleri kullanmasıyla dikkat çeken yazarın, toplumda kadın sorunlarına dair konuları işlemesi, şiddetin algılanışını ve geldiği boyutları gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda bu çalışmada, Latife Tekin'in kaleme aldığı *Manves City* adlı romanındaki şiddetin yansımaları ve fiziksel, ekonomik ve cinsel olmak üzere türleri ⁷ incelenecektir. Tekin eserinde, ezilen ve sömürülen kadın figürü üzerinden, eril tahakküm yüzünden yok sayılan, ötelenen, hayatları kabusu dönen kadınların problemlerine kayıtsız kalmamış ve yaşanan şiddet ortamının kaynaklarını ve bu şiddetin yarattığı insanlık hallerini anlatmıştır.

Romanda zamandizimsel unsurlar parça parça geriye dönüş tekniği ile verilmiştir. Bu durum kadınların hayatlarında dönüm noktası teşkil eden, hatta kimi zaman yaşamlarını tamamen değiştiren şiddet uygulamalarına dikkat çekmektedir. Zira romanda ne zaman geriye dönülse -Erice'nin

⁷ Romanda ayrı bir çalışmayı gerektirecek kapsama sahip olan duygusal (psikolojik) şiddet türü hakkında bir çalışma tarafımızdan yapıldığı için tekrara düşmemek adına bu çalışmaya dâhil edilmemiştir. *Manves City*'nin toplumsal cinsiyet ve kadına yönelik duygusal şiddet bağlamı için bk. (Aslan Cobutoğlu, 2020a: 197-218; Aslan Cobutoğlu, 2020b: 79-102).

bozulmamış doğası ile koşutluk içinde ilerleyen Nergis'in çocukluk anıları hariç- orada şiddet vurgusu ile karşılaşmaktadır. Bir anlamda yazar romandaki şiddetin kaynağını hem insanların hem Erice'nin geçmişinde aramaktadır. Bu da bizi şiddetin insan hayatındaki ve insanlık tarihindeki yeri üzerinde düşündürmektedir. Keane'nin (akt. Koşmak, 2018: 182) 20. yüzyılı kastederek "Soykırımı varan savaşlar, bombalanan kentler, nükleer patlamalar, toplama kampları, kişisel cinayetlerin bir veba salgını gibi yayılması... Bu yüzyıl, tasarlanmış olsun ya da olmasın, şiddetin her türünün, hak ettiğinden çok daha fazlasına tanık oldu" şeklindeki sözlerinde ifadesini bulduğu gibi "şiddet çağı" olarak değerlendirilen 21. yüzyılda da bu yaranın kanamaya devam edeceği aşikârdır. Bu bakımdan yaşamın aynası işlevini gören edebiyat alanında "doğanın ve toplumun bir gerçeği olan şiddet" (Özyer, 2002: 71) konusunun irdelenmesinin konuya tarihi, coğrafi, psikolojik, sosyolojik vb. açılardan farklı bir perspektif kazandıracağı ve kamuoyunda farkındalık yaratacağı ümidindeyiz. Nitekim *Manves City*'deki toplumsal çürümeye yönelik görüşleriyle yazarın ümidinin de bu yönde olduğu anlaşılmaktadır:

Bence çok kapalı, iki yüzlü, ev içinde kız çocuklarına baskı yapan, gençlere zulmeden, küçücük şeylerden keserleri, baltaları alıp yan köye saldıran bir toplumdur. Devlet politikalarıyla birlikte insanlar kentlere yığıldı. Toplum içten içe hep çürüdü. Bu çürümeyi saklayan, gizleyen insanlar, yavaş yavaş iktidarı ele geçirmeye başladılar. Artık bu görünür hale geldi. Bu görünmenin iyi bir şey olduğunu düşünüyorum. Bu çürümenin dehşetine kapılıp, bir çözüm de doğabilir.

Her ay 50-60 kadın öldürülüyor. Tacizler, kayıplar... Bunlar bizim görebildiğimiz şeyler... Sanki bu toprak içten içe inliyor, acı çekiyor. Kendi içimizdeki çatışmayı iyileştiresek bile tam anlamıyla iyileşemiyoruz. Toplumda çaresizlik, korku ve acı var. Bu yaşananları bir onur meselesi haline getireceğiz. Başta biz kadınlar olmak üzere bu durumla uğraşacağız.

Bu kötülüğün görünür hale gelmesi bertaraf etmek için bir fırsat. Gençler, kadınlar ve iyi erkekler hep birlikte altından kalkacağız (Özsoy, 2018).

2. *Manves City*'de Şiddetin Türleri

2.1. Fiziksel Şiddet

2.1.1. Özel Alan

Tekin'in *Manves City* adlı romanı, Türkiye'nin büyük şirketlere teslim olan bir beldesinde, Erice'de yaşananları gözler önüne sermektedir. Romanda, ikisi de çocuk yaştan, "*oyun çağından*" (s. 13) itibaren anneleriyle işe gitmiş, yetişkinliklerine kadar birbirlerine yol arkadaşlığı yapmış iki dostun Ersel ve Nergis'in macerasına, onların tükenen geçmişine, sanayi ve fabrikalaşma sonucu *Manves City*'e dönüşen Erice'nin yok oluş sürecine tanık oluruz. Elbette bu yok oluş sürecinde özellikle kadınların mağduriyeti, çaresizliği, ezilmişliği, kadına yönelik toplumsal cinsiyet temelli bakış açıları ve eşitsiz güç ilişkilerinden doğan baskılar ön plana çıkmaktadır. Romanda kadın sorunları ve kadınların maruz kaldıkları şiddet konusu daha çok

roman karakteri Nergis'in köşe yazıları, Ersel'e yazdığı mektuplar, Zeynur'un not defteri ve Ersel'in hapisten çıktıktan sonra üvey kızı Eda'yı ararken gördüğü, işittiği hadiseler aracılığıyla okura aktarılır.

Romanda Manves'e dönüşen Erice'de yaşayan kadınların halihazırdaki sorunlarının temelinde aileleri tarafından maruz bırakıldıkları şiddet bulunmaktadır.⁸ Hemen hepsi anne veya babaları tarafından terk edilmiş, ebeveynleri tarafından yeterince sevgi ve ilgi görmemiş, aile bağları kuvvetli olmayan kimselerdir. Bu bakımdan romanda şiddetin yansıdığı alanlardan biri aile içi olarak dikkat çeker. Bireysel şiddetin özel bir türü olarak kabul edilen aile içi şiddet, "aile üyelerinden biri tarafından aynı ailedeki bir diğer üyenin yaşamını, fizik veya psikolojik bütünlüğünü veya bağımsızlığını tehlikeye sokan, kişiliğine veya kişilik gelişimine ciddi boyutlarda zarar veren eylem veya ihmal" (Ünal, 2005: 2) olarak tanımlanmaktadır. Kadınlara yönelik saldırıların büyük bölümünün aile içindeki ilişkilere bağlı olarak ev içinde gerçekleştiği görülmektedir.

Manves City'de aile ve evlilik kurumunun sarsıldığı görülmektedir. Zira romanda çiftler birbiri ile resmi nikâhlı değildirler, aileyi ayakta tutacak roller de tam olarak tanımlanmamıştır. Babalar çoğunlukla ortada yoktur, anneler ile evlatlarının duygusal ve sosyal bağı yok denecek kadar azdır. Bu bağlamda pek çok çalışmada evlilik kurumunda kadının ve erkeğin hareket alanlarının roller üzerinden çizildiğine vurgu yapılmaktadır. Kadın ev işleri ile uğraşma, evde bakılması gereken kişiler varsa onlarla ilgilenme, erkek ise evin geçimini sağlama, ailesini koruma ve yönetme ile yükümlüdür (Kandemirci ve Kağnıcı, 2014: 5). Bu açıdan *Manves City*'de farklı bir aile yapılanması ile karşılaşılır. Evliliğin yerini birlikteliklerin aldığı, aldatmalara, ihanetlere sıkça rastlandığı, "öz"lük algısının yerini "üvey"liğe bıraktığı romandaki bütün kadınlar, hem ev içindekilerle ilgilenmekte hem de evin geçimini sağlamaya çalışmaktadırlar. Erkekler ise aileyi koruyup kollama, kadınların mücadelesine ortak olmaktan yoksundurlar. Bu noktada romanda aslında ataerkil toplum yapısı ve erkek egemenliği kırılmış gibi görünmekte, ancak bu durum şiddete engel teşkil etmemektedir. Erkek, roman boyunca kadın üzerinde yine baskı kurmaya devam etmekte; bu baskı farklı boyutlarıyla şiddete dönüşmektedir.

Şiddet, fiziksel gücü ve kaba kuvveti nedeniyle daha çok erkeklerle özdeşleştirilmiş olsa da kadınlar da belli durumlarda ve şekillerde şiddete başvurmaktadırlar. Romanda aile içi fiziksel şiddetin ilk örneği yaralama şeklinde görülen ve Nergis'in yüzündeki "*sedefimsi iz*" (s. 25) üzerinden anlatılan kadının kadına uyguladığı şiddettir. Nergis birlikte olduğu kişi tarafından terkedilmiştir. İki çocuğu ile Erice'de hayat mücadelesi verirken içinde bulunduğu çaresizlikten kurtulmak için Erice'yi terk eder, ancak gittiği yerde umduğunu bulamaz ve yine Erice'ye döner. Döndükten sonra kendisini himaye edeceğini düşündüğü bir adamla aynı evi paylaşmaya

⁸ Türk edebiyatında erken dönem metinlerindeki aile içi şiddet olgusu üzerine ayrıca bk. (Esen, 1996; Yılmaz, 2005).

başlar. Ancak birlikte yaşadığı adam tam bir kadın düşkünü çıkar ve eve Tunuslu bir kadın ve Suriyeli bir anne kız getirerek Nergis'i onlarla yaşamaya mahkûm eder. Suriyeli kızın annesi Nergis'e şiddet uygulayarak kulak hizasından çenesine doğru Nergis'in yüzünü keser. (s. 64) Olayın nasıl gerçekleştiği, birlikte olduğu adamın ne tepki verdiği dair ayrıntılar ise açıklanmaz.

Genellikle aile içinde yaşanan şiddetin konuşulması, başkalarıyla paylaşılması pek alışıldık bir durum değildir. "Şiddet çoğunlukla gizli kalır ve bir utanç olarak algılanır. Yaşananların tek tanığı aile üyeleridir. Aralarındaki bağlardan dolayı onlar da susmayı tercih ederler. Sadece en görünür olan şiddet aile dışına taşınır. Bu nedenlerden ötürü şiddet türlerinin en önemlisi aile içinde gerçekleşenidir" (akt. Er, 2018: 3; İnceoğlu ve Kar, 2016: 50-51). Bu bakımdan romanda tam bir aileden söz etmek mümkün değildir; tanımdakine uygun aile bağları da bulunmamaktadır. Olmayan aile bağlarından dolayı Nergis'in susması için bir nedeni yoktur. Ancak yaşananların ev içinde/aile arasında kalması gerektiği şeklindeki genel kabul Nergis'i susmaya sevk eder ve yaşadığı bu olayı Ersel'e anlatmak istemez. Bu yaklaşımın ardında aslında utanç vardır. O da bu utancı yaşar ve Ersel'e yüzündeki kesiğin nedeni ile ilgili fabrikada çalışırken elini makineye kaptırmamak için başını ters tarafa savurduğu, bu nedenle yüzünü bıçağa kaptırdığı yönünde (s. 26) yalan söyler.

Kadının kadına şiddet uyguladığı bu aşamada Nergis'in şiddetle mücadele etmesi daha zordur. Zira şiddet, kendi hemcinsinden gelmiştir. Bu örnek üzerinden yazar, şiddetin cinsiyetten çok kişinin elinde bulundurduğu güçle ve ruhsal anlamdaki rahatsızlıklarıyla ilişkili olduğu gerçeğini ortaya koymaya çalışırken, bir yandan da şiddetin öğrenilebilir bir davranış olduğu bilgisinden hareketle kadının "ataerkil düzene ait kuralların uygulayıcısı haline geldi"ğini vurgular:

Kendi hemcinslerine şiddet uygulayabilmeleri, genellikle annelik özelliğinden dolayı şefkatin ve merhametin yakıştırıldığı kadınların, ataerkil uygulamalar ve dayatmalar sonucunda bu özelliklerini kaybederek, şiddete meylettiklerini gösterdiği gibi, ataerkil düzenin bir parçası ve bu düzene ait kuralların uygulayıcısı haline geldiklerini de vurgular (Korucu, 2018: 117-118).

Romanda bir diğer fiziksel şiddet örneği yine yaralama hatta öldürmeye teşebbüs cinsinden uç boyutta bir örnektir. Eda'nın üvey teyzesi Vedanur, aşığı tarafından bıçaklanarak fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Romanda üvey teyze Vedanur'un kaç kez bıçaklandığı belirtilmemekle birlikte bu yaralanmadan sonra geçirdiği 37 adet ameliyat kadına yönelik fiziksel şiddetin boyutunu gözler önüne sermektedir. Zira Vedanur, "aşığım sana" diyerek kendisini "ekmek doğrar gibi" (s. 108) doğrayan bu adam için kendisine bir hafta birlikte olma karşılığında iki bin lira teklif eden başka bir adamı reddetmiştir. Bu da Erice'deki çarpık ilişkiler ağının ve bunun neticelerinin bir yansıması olarak dikkat çeker. Romanda kadına yönelik fiziksel şiddetin bu çarpıcı boyutu en azından bazı erkeklerin de bu konuya

duyarlılık ve farkındalık kazanmaya başladıklarının bir göstergesi olarak Ersel'in zihninden şu şekilde verilir:

İnsan başına gelince görmeye başlıyor, ne çok kesilip biçilmiş kadın varmış da dikkat etmiyormuşum meğer. Yüzünde beyaz bir iplik dolaştırılmış gibi sayılamayacak kadar çok dikiş izi vardı, ellerinde üstünden bileklerine doğru siyah kırmızı gonca gül dövmele, yeşil yapraklar. (s. 109)

Bununla birlikte alt tabakalarda daha çok görüldüğü düşünülen şiddetin, alkol bağımlılığı, işsizlik gibi faktörlerle arttığı bilinmektedir (Koşmak, 2018: 182). Cinayet ve intiharın da bir şiddet türü olduğu düşünüldüğünde romanda kadınların ailelerinde hapis, alkol bağımlılığı, intihar geçmişi bulunan ebeveynlerin varlığı dikkat çeker. Bu nedenle "Erice'de kimse kimsenin aslını geçmişini araştırıp soruşturamaz, hoş görülmez bu" (s. 33) durum. Ersel'in babası hapisten çıkınca kendini şaraba verir, yıllar sonra intihar haberi gelir. Eda'nın babası adam vurmaktan hapse düşer, orada da koğuş arkadaşını öldürür. Elbette bu şiddet eğilimleri en çok anne ve çocuğa tesir eder. Annelerinin kaderlerini çocukları da yaşamaktadırlar. Eda örneğinde görüldüğü gibi "iki yanı da boş" (s. 19) olanlar için kader daha şiddetli hüküm sürmektedir. Küçük yaşlarda yaşadığı travmatik durumlar sonucunda Eda'nın seçtiği yahut ona seçtirilen yol ise fiziksel şiddet, cinsel şiddet dahası fiziksel şiddetin uç noktası olarak görülen kadın cinayeti ile sonuçlanmıştır.

2.1.2. Kamusal/Kolektif Alan

Kişiler arası ilişkilerde kaba söz ve güç kullanımı şeklinde kendini gösteren şiddetle ilgili en kapsamlı tanımlardan biri Yves Michaud'a aittir. Buna göre "bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğerlerinin veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel ahlaki/moral/manevi bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve sembolik ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa orada şiddet" (akt. Taşdemir Afşar, 2015: 720) bulunmaktadır. *Manves City*'de çalışma ortamında, özellikle fabrikalarda şiddet gören kadınları bu tanıma göre değerlendirmek mümkündür. Zira karşılıklı ilişkiler ortamında işçiler, özellikle kadın çalışanlar doğrudan ya da dolaylı olarak bedenen, zihnen ve ruhen şiddete maruz kalmakta, bu durum onları ahlak, moral ve manevi değerler noktasında zarara uğratmaktadır.

Nergis, Ersel hapisteyken ona yazdığı mektuplarda işyerlerindeki ağır çalışma koşullarından söz eder. Nergis çocukluğundan beri Ersel'le birlikte tarla ekimi, toplayıcılık, fabrika, atölye, vardiya, nöbet hemen her işte çalışmıştır, ancak hiç bir zaman gelinen son noktadaki tükenmişliği yaşamamıştır. Ersel'e yazdığı gibi artık "Esaret bile geçmişte kalmıştır". (s. 14)

Romanda işyerlerinde fiziksel şiddet ağır yaşanmaktadır. Bu şiddet eğilimi içerisinde karakterler, bağırmarlar, aşağılamalar, bezdirerek kaçırmaya çalışmalar yanında tokat atmalarla da karşılaşmaktadırlar. Buna

göre romanda işçiler Cumartesi, Pazar da dâhil olmak üzere nefes almadan, “*uykudan yıkılana kadar*” (s. 14) çalışmaya zorlanmaktadırlar. “*Her İşe Koşan İşçi*” (HİKİ) uygulamasıyla birlikte fabrikalar işçiler için “*cehennem*” halini almıştır: “*Karınca diyelim kendimize, biz Erice’nin işçi kadınlarıyız*” (s. 16). Ücretleri performansa göre belirlenmekte, bu durum ekipler arası üretim yarışına dönüşmekte, bu ise fiziksel performansı en üst düzeylere çıkarmak anlamına gelmektedir. İşçinin işçiyle yarışırıldığı, dahası işçilerin makinelerle “*dövüştürüldüğü*” bir üretim tarzına geçilmiştir. Üretim şefleri sürekli hedef yükselterek, işçileri iş yetiştirmeye zorlamaktadırlar. Kadınların bedenleri de makinelerin, üretim bantlarının birer parçası gibi görülmektedir. Kimi zaman günlerce evlerine gitmeden, gün yüzü görmeden, saatlerce uyumadan çalışırlar. İş yerlerindeki ağır koşullar ve bedensel yorgunluk dolayısıyla dikkatleri dağınık olan kadın işçiler her an uzuvlarından birini makineye kaptırma riski taşırlar. Performansı düşük bulunanlar ise işten çıkarılmaktadırlar: “*Erice’nin yoksulu sahipsizi bol nasıl olsa, işçi bulmaktan yana sıkıntı çekmiyorlar*”. (s. 16) İşçilerin makinelerinin başından ayrılmaları, birbirlerine seslenmeleri yasaktır. Zira her gün sayısı artan kameralarla izlenmekte, âdeta “*makinelerin önüne yem olarak atılmaktadırlar*”. (s. 18) İşçilerin işyerlerinde fiziksel ve biyolojik birtakım ihtiyaçlarını giderememeleri de onları fiziken ve ruhen baskılamaktadır. Tuvalet izinleri on beş dakikadır. Lavaboya kartla basılıp girilmekte ve bu süreyi aşanların maaşlarından haksız kesintiler yapılmaktadır. Nergis’in mektuplarından öğrendiğimize göre bir dönem makinelerin bakımından sorumlu olarak çalıştığı karton fabrikasında (Sincap Karton) işçilere içmeleri için günlük sadece yarım litre su verilmektedir. Susuzluktan dudakları çatlayan işçilere “*Susayın birazcık ne olmuş*” (s. 17) diyen müdürler, Nergis’in su sebili aldırma çabasını da görmezden gelirler. İşyerlerinde çeşitli taciz biçimleriyle karşılaşan çalışan kadınlar çoğunluktadır. Yine Erice’ye döndükten sonra bir kağıt fabrikasında çalışan Nergis’in, tacizci bir usta ile uğraşmak zorunda kaldığı ortam çok gürültülüdür, kaza riski yüksektir ve Nergis çelik koruma ayakkabısıyla makinenin başında on iki saat kağıt bağlamaktadır.

Çalışma koşulları içinde fiziki şiddet, bedensel baskı ve zorlanmanın dışında şeflerin işçileri tokatlaması şeklinde de kendisini gösterir. Nitekim vaktiyle Nergis’in çalıştığı fabrikada genç işçi üstelik nişanlısının gözünün önünde, nişanlısına göz koyan şef tarafından tokatlanmıştır. Bu örnekte şiddet mağduru erkek gibi görünse de kadınlar da iş ortamında küfür, hakaret, ahlaksız teklif, taciz gibi şiddet uygulamalarına maruz kalmaktadırlar. Küfür ve tokatlanmaya karşı başlatılan direnişte kadınlar ön saftadırlar. Ancak bu direniş, eylem yapanların topluca işten atılmaları ile sonuçlanır. Bu olayda bile bahsi geçen örnekteki kötü emellere alet edilmek istenen genç kız fabrikada tutulmuş, nişanlısının ise işine son verilmiştir. İşten çıkarılmalara karşı yapılan direnişlerde de kadınlara uygulanan fiziksel şiddet dikkat çeker. Eylem yapan kadınlar iki-üç gün boyunca fabrikadan çıkmadan çalışan ve yorgun düşüp çaputların üzerinde uyuyan

kadınlardır. Onlar da -kadın Koldün (Koltuk Dünyası) işçileri- direniş destek verirler, destek vermeyen erkekleri ise protesto ederler. Bu direniş de kundaklama sonucu fabrikada çıkan yangında kadınlardan birinin hayatını kaybetmesi birkaçının ise yaralanması ile son bulur. Suç Ersel'in üzerine kalsa da kundaklamanın ardında direnişi bastırmak isteyen yönetim ve patronlar (Vedat Bey) vardır.

Kadının hak ve özgürlükler konusundaki ileri sayılabilecek her adımı, kendi özel tarihinin ve kişisel yürüyüşünün, kendi el emeğinin, alın terinin hatta kanının ürünüdür. Agoralarda satışa sunulmalarının, maden ocakları ve fabrika işçilerinin, insan olup olmadıkları, ruh taşıyıp taşımadıkları üzerine tartışmaların, cadılık suçlamasıyla yakılmaların, derebeylerince alıkonulmaların... (Aktaş, 1995: 264).

Feministler kadına yönelik şiddetin temelindeki iktidar ilişkilerine dayalı yapıyı patriyarka⁹ (ataerkillik) olarak kavramsallaştırmakta, Walby ise bu yapıyı "erkeklerin kadınlar üzerinde egemen olduğu, kadınları ezdiği ve sömürdüğü toplumsal yapılar sistemi" (akt. Yiğittürk Ekiyor, 2018: 215) olarak tanımlamaktadır. Erkek şiddeti belirgin biçimde bireysel ve farklılaşmış türlerde görülse de bunların ötesinde bir yapı oluşturmaktadır ve bu yapı ataerkil ve kapitalist yapıların kaynaşmasının bir sonucudur. Alt yapının bileşimi patriyarkayı oluşturmaktadır. Bunlar; patriyarkal üretim tarzı, ücretli emek, devlet, erkek şiddeti, cinsellik ve kültürel yapılardaki patriyarkal ilişkilerdir (Yiğittürk Ekiyor, 2018: 215). Bu açıdan bakıldığında romanda iş yerlerinde, iktidar ilişkilerine, güç ilişkilerine dayalı bir hiyerarşi göze çarpar. Bu hiyerarşik yapı diğer türleri ile birlikte fiziksel şiddetin uygulanmasında etkin rol oynar. Bu anlamda romanda, erkek egemenliğinin ve kapitalist yapıların kaynaşmasından doğan patriyarkal ilişkilerden söz etmek mümkündür. Bu ilişkilerin içinde sömürülen, ezilen, taciz edilen, nesne konumuna indirgenen yine kadınlardır. Bu bakımdan yazar, romanda diğer şiddet türlerini de göz önünde bulundurmakla birlikte fiziksel şiddet ile kamusal alanda köle kadın yaratma arzusuna dikkati çeker.

Romanda şiddetin kaynaklarından biri de Manves City'dir. Değişen koşullar, insan eliyle bozulan fiziksel çevrenin/doğanın beden ve ruh üzerindeki olumsuz etkileri romanda birer şiddet yansıması olarak dikkat çekerler. Erice'nin uğradığı çevresel tahribata paralel bir biçimde Erice'deki insanların da içinde buldukları bunalımın, üzerlerindeki baskının şiddet uygulamalarını artırdığı görülmektedir. Bu noktada yazar eserinde doğal dünyanın sömürülmesi ile kadınların baskı altına alınmaları arasındaki ilişkiyi vurgulamak istemektedir. Zira ileri teknoloji fabrikalarla Manves City'e dönüşen Erice'de sanayileşme ile başlayan bozulma, en çok da kadınlar üzerinde yıkıcı bir etki oluşturmaktadır. Yazar, eserinde çevre sorunlarının kaynağının da erkek egemen anlayış olduğunu ileri sürer.

⁹ Patriyarka'nın Türkçe karşılığı olan ataerkillik, en genel anlamda erkeklerin kadınlar üzerindeki hakimiyetine, kamusal ve özel alanda yaşamın gündelik pratikleri üzerindeki güç ilişkilerine değinen bir içeriğe sahiptir (İnceoğlu ve Kar, 2016: 49).

Kadına şiddet uygulayan, onu baskılayan erkek egemen anlayış doğayı da kendi isteği doğrultusunda dönüştürme arzusundadır. Tıpkı kadın gibi doğa da metalaştırılmış, sömürü aracı haline getirilmiştir. Bu anlamda romanda Erice de fiziksel şiddete maruz kalmıştır, doğanın kalbine dokunulmuştur. Bu yeni haliyle en çok da kadınları baskılamaktadır. Erice'deki fiziksel değişme ve bozulmaya paralel gelişen insanlarınadaki değişme ve bozulma en çok da Nergis'in köşe yazılarında, bir kadının dilinden ifadesini bulur.

Nergis, üretken bir kadın olarak bağımsızlık ve kendi ayakları üzerinde durabilme ümidi besler. Nitekim Erice'nin geçmişi, tabiatı ve kendi çocukluğu üzerine yazdığı köşe yazıları bu ümidin büyük bir kesitini oluşturur. "Biyoloji kaderdir" (Butler, 2010: 50) hükmüne itiraz ettiği köşe yazılarından anlaşıldığına göre o da pek çok kadın gibi kendi varlığının ve kimliğinin bilincine varmakta ve "kendilerine dayatılan ve değiştirilmez olarak görülenleri sorgulamak, değiştirmek ve özgürleştirmek adına adım atmaktadır" (Sivri ve İşcan, 2018: 29). Ancak yazar, onun da "ideal son"a erişemediğini kiraz ağaçlarının sökülmesi, Eda'nın ölümü ve Ersel'in yeniden hapse girmesi ile hissettirir. Yaşamın döngüsünü, Nisan'ı, yeniden doğuşu simgeleyen ve Erice'de üveylikten de çok bulunan tek şey olan kiraz ağacı, kendini inşaat sektörüne teslim eden Türkiye'nin umudu olarak belirir romanda. Nergis'in köşe yazılarında da müjdelediği gibi Erice'de bahara çıkışın simgesi olan ağaç, daha çok da kadınların umududur. Kiraz ağaçlarının sökülüp yerine ceviz ağaçlarının dikilmeye başlanması ise o umudun sönmesi demektir. "*Kirazın kalbini kırana ceviz de yâr olmaz*" (s. 34) Bu açıdan bakıldığında kiraz ağaçlarının sökülmesi ve Eda'nın ölümü ile umut yerini büyük bir yıkıma ve boşluğa bırakır.

Bu bakımdan romanda şiddet-doğa, şiddet-kadın temaları arasında koşutluk kurulmakta, doğaya, çevreye uygulanan şiddet ile kadına uygulanan şiddet aynı düzlemde yer almaktadır. Erice'nin kendisini modern teknolojiye teslim edışı, insan eliyle tahrip edilip yaşanmaz hale getirilen dünyaya karşılık gelmektedir, Erice kadınlarının uğradıkları şiddet neticesinde eriyip giden kimlikleri ise insanlığın yok oluşu olarak sunulmaktadır. Tıpkı doğa gibi kadın bedeni de birçok açıdan tahrip edilerek zedelenmekte, özünden uzaklaştırılarak yapısı, doğası ile oynanmaktadır. Doğanın, çevrenin tahrip edilmesi ile ortaya çıkan yeni salgın, romanda şiddet hastalığı olarak belirmiştir. Bu bakımdan romanda, kadının "doğayla kurabildiği yakın ilişkiden dolayı gizemli ve iyileştirici yönü" (Korucu, 2018: 137), doğanın bozulmasıyla birlikte kaybolmuştur. Yazarın yine de umudu vardır. Zira Nergis'e göre "*kadın sadece evladına, sevdiğine emek veren biri değil, bir hayattır, ömürdür*". (s. 45) Bu açıdan eko-feminizme¹⁰ göz kırpan

¹⁰ Eko-feminizm, çevreci eleştirinin feminist duyarlılıkla bir araya getirilen ve kadının doğayla özdeş kabul edildiği fikrine yaslanan bir dünya görüşünün karşılığı olarak ortaya çıkmış kavramlardan biridir (Balık, 2011: 121). Ekofeminizmin dayandığı temel argüman, "doğanın ezilmesi, talan edilmesi ile kadınların ezilip sömürülmeleri arasında"ki (Tamkoç, 1996: 77) ilişkidir. Latife Tekin'in doğa-insan ilişkisini ele aldığı ilk dönem romanlarından sonra özellikle *Ormanda Ölüm Yokmuş*'ta ve sonraki eserlerinde ekofeminist duyarlılık net

romanda, Nergis'in eski tabiat harikası Erice'den eser kalmadığından bahsettiği satırlarda umudunu kadınlardan yana kullanması gibi yazar da doğayı kadınlara emanet etmektedir: "*Çoluk çocuk büyük küçük herkesin hayali, geleceği biz kadınlara emanettir.*" (s. 33)

2.2. Ekonomik Şiddet

Polat (2015: 122), şiddetin en önemli amaçlarından birisi olan güç ve kontrol etme isteğinin ekonomik şiddetin temel hedefi olduğunu belirtir. Bu bakımdan ekonomik şiddetin edebi metinlerdeki yansıması genel olarak eşleri tarafından çalışmasına izin verilmeyen böylece eve, erkeğe bağımlı hale getirilen kadınların, yaşadıkları ortamdan kurtulmaları için herhangi bir adım atmalarını engelleyen biçimleri ile kaşımıza çıkar. *Manves City*'de ise ekonomik şiddet başka bir yüzünü gösterir. Romanda kadınların çalışmasına izin verilir verilmemesi konusunda baskıcı bir uygulama yoktur. Nergis hemen her işte çalışmıştır, Zeynur tarlada çalışmıştır, Vedanur pazarcılık yapmıştır, Ersel'in ve Nergis'in anneleri vaktiyle tarlada, bahçede çalışmışlardır, Ersel'in hapisten arkadaşı Amir'in karısı Behal çiftlikte çalışır. Ancak kadınların çalışma hayatlarındaki tercihleri iradi bir tutum olarak görülmez. Çoğu çaresizlikten, babasızlıktan, ailesizlikten, kimsesizlikten çalışmak zorunda oldukları için çalışırlar. Ekonomik anlamda tam bir yoksunluk söz konusudur. Zeynur bunun en tipik örneğidir. Alkolik bir babası vardır. Aile içinde her türlü ekonomik şiddete maruz kalmıştır. Evlendikten sonra ekonomik şiddetin uygulayıcısı olarak babanın yerini eşi alır. Eşi, yaptığı hırsızlık sonucunda kaçır, adam öldürür hapse girer ve karısını parasız, çaresiz biri karnında iki çocukla ortada bırakır. Kendi ailesinden de maddi bir destek görmeyen Zeynur, oğlunu kocasının ailesine bırakarak karnındaki bebeğiyle çalışmak üzere Erice'ye gelir. Hemen bütün kadın karakterlerde benzer bir hikâyeye rastlamanın mümkün olduğu romanda, ekonomik şiddetin boyutu çoğunlukla iş veren patronların, müdürlerin ekonomik sömürüsü olarak dikkat çeker. Daha gençliğinde bu durumla karşı karşıya kalan Nergis, Ersel'le birlikte bir tarla dolusu gelincik yolmuş parasını alamamıştır. Nergis gibi pek çok işçinin atölyelerde, fabrikalarda aylarca alacağı birikmiştir. Biriken maaşlarını alabilme umudu onları kısır bir döngünün içine sokmuştur.

İşçilerin bir ot toplamalık bile izni yoktur. Cumartesi tam gün çalışırlar, gece mesaiye yazılırlar. Altı aylık paraları da ödenmemiştir. Kurtarmak için esir olmuşlardır. (s. 40)

Sanayi devriminden sonraki dönemde kadınların ucuz işgücü olarak görülmeleri ve erkeklerle çoğu zaman aynı işi yapmalarına rağmen, onlardan daha az kazanmaları kapitalizmin hediyesi olan farklı bir şiddet biçimi (Korucu, 2018: 107) olarak görülmektedir. Bu bakımdan romanda bütün işçiler ekonomik yönden mağdur edilmekle birlikte bu durumdan en

bir biçimde görülmeye başlanır. Yazarın romanlarında doğa-insan ilişkisi ve ekoeleştiriyeye dair ayrıca bk. (Can, 2018; Aslan Cobutoğlu, 2019; Yavuz, 2019; Kas, 2019).

çok kadınlar mustarıptır. Zira özellikle ekonomik gücü olmayan Türk kadınının yaşamak zorunda kaldığı travmatik durumun ve umutsuzluğun gözler önüne serildiği romanda, şiddet mağduru kadınların birçoğu ekonomik zorluklar ve çaresizlik nedeniyle sığınacak bir yeri ya da çalışacak başka ortamı olmayan kadınlardır. Bu nedenle gördüğü baskı ve şiddete dayanabildiği kadar dayanmaktadırlar.

(...) sevdiklerimiz beklemiyor bizi orada, başımızı bile çeviremeyeceğimiz iş bekliyor, makineler şefkat göstermez insana, dışarıdan ilk bakışta öyle görünmese de özündeki gerçeğimiz buna yakındır. Dışarıdaki renklerle birlikte insanlar da günden güne solmaktadır. (s. 79-80)

Romanda fabrika sahipleri başka şehirlerde fabrikalar açmaya devam etmekle birlikte çalışanların emeklerinin maddi karşılığını verme durumu söz konusu olunca sürekli bir kriz halinden söz etmektedirler. *“Yabancı ortak sözünde durmadığı için ödeme zorluğuna düşmüşlerdi.”* (s. 41) Bu duruma itiraz edip direnmeye kalkanlar, içerdeki maaşları da verilmeksizin işten çıkarılırlar. Nitekim Nergis işine son verildiği fabrikada *“hesaplamayı yürek kaldırma”* yacak (s. 20) miktarda ödenmemiş maaş bırakmıştır. İşten atılma korkusu ise psikolojik şiddetle birlikte ekonomik şiddeti de doğurmaktadır. Bununla birlikte performans dayalı ücret ödeyen fabrikalarda durum işler acısı hal alır. İşten atılma ya da düşük performansın maaşına yansması korkusunu yaşayan işçiler birbirleriyle yarışırken insanlıktan çıkmaktadırlar. Bir bölümün hatası diğer grupta çalışanların maaşlarına kesinti olarak yansmaktadır. İşçiler, işten çıkarılma korkusunun yanında işe alınmama korkusu da taşımaktadırlar. Zira Erice’de siparişle çalışan ihracatçı firmalar dolayısıyla normal şartlarda çalışan fabrikalar kalmamıştır. Kimilerine göre artık mühendisten aşağısı işe alınmayacaktır. İşe alınacaklar her açıdan soruşturulmaktadırlar, girenler de şartların ağırlığı altında ezilirler. Mal teslim zamanları evlerine gidemez, üç-dört gün boyunca kesim makinelerinin, kumaşların üzerlerinde yatıp iş yetiştirirler. Patronlar ortada yoktur. İşçiler dert anlatacak kimseyi bulamazlar: *“(…) emek hırsızlığı kol geziyor, garibanı çarpmak moda oldu”* (s. 126) Bununla birlikte modern fabrikalarda bir zaman sonra robotların işi devralacağı ve işçilere gerek kalmayacağı algısı, işçilerin üzerlerindeki baskıyı artırmakta bu ise ekonomik şiddeti perçinlemektedir.

2.3. Cinsel Şiddet

Gün geçtikçe dozu artan şiddetin neden olduğu edimler karşısında zedelenmeye yatkın hale gelen kadın, maruz kaldığı adaletsizlik sonucunda kendi yaşamını istediği gibi yönetemeyen edilgin bir kurban durumuna düşer. Erkek egemen değerlerle sınımsız çevrelenen şiddet kurbanlarında, bir kapsül içine hapsolma sürecinden söz edilebilir (Türkyılmaz, 2018: 66). *Manves City’de* Nergis üzerinde tam da bu kısıtlanmışlık ve hayatının başkalarının ellerinde olması duygusu yoğunlaşır. Beklentileri karşılanmamış, hem karşısındakine hem kendine olan sevgi ve saygısı

zedelenmiştir. Aslında Manves'teki tüm ezilen kadınların hayatı, bedenleri ve ruhları başkalarının ellerindedir.

Romanda bahsi geçen şiddet türlerinin yanında özellikle Eda üzerinden verilen cinsel şiddet ve kadınların karşı karşıya geldikleri şiddet türlerinden biri olan fiziksel şiddetin uç noktasını oluşturan "kadın cinayeti" olgusu ile karşılaşırız.

Günümüzde cinsel saldırı ve tecavüz, "Ceza Kanunu'nda, şiddet, zorlama veya rızasına karşın bir başkasının vücuduna nüfuz etme veya tehditle yapılan cinsel saldırı" (akt. Türkyılmaz, 2018: 72) olarak tanımlanır. Dünya Sağlık Örgütü de tecavüz, cinsel istismar, işyerinde cinsel taciz, kadın ticareti, zorla fuhşa zorlama gibi toplumsal alanda meydana gelen şiddet eylemlerini kadına yönelik şiddet kapsamında değerlendirmektedir (akt. Serdar Tekeli, 2011, 40). Romanda Eda'ya açıkça cinsel şiddet uygulandığı bilgisi verilmemektedir. Ancak henüz çocuk denebilecek yaşta olduğunu bildiğimiz Eda'nın, kandırılma ve çeşitli zararlı maddelere bağımlı hale getirilme yolu ile vücuduna nüfuz edilmiştir ve bedeni pornografik meta olarak kullanılmıştır.

Eda, annesi Zeynur tarafından birlikte kaçtığı adamın nikâhsız yaşadığı eşi Nergis'e emanet edilmiş bir çocuktur. Önce babası, sonra annesi tarafından terk edilmiştir. Öz babasının yerine koyduğu Ersel ise hapistedir. Bu nedenle, köksüzlük duygusunu derinlerde hisseder. Zeynur kızını terk etmeden önce çarşıda gezdirmiş, ona papatyalı bir bluz, papatyalı bir saç çemberi alarak elinde yeni model bir telefonla bırakmıştır. Kıyafetlerini giydirmeden önce de Stüdyo Gökçay'da fotoğrafını çekirtmişlerdir. Fotoğrafı ise hâlâ vitrindedir. "*Açtıkları yara da vicdan borcu da kapanacak gibi değildi.*" (s. 15) Nitekim papatyalar ve Stüdyo Gökçay birkaç yıl sonra Eda'nın kaderini belirleyecektir. Nergis, Eda'yı evlatlarından ayırmamış, onu da kendi çocuklarıyla beraber okula göndermiştir. Ancak internete düşkün olan Eda'nın okumada gözü yoktur. Annesi tarafından üç yıl boyunca annesinin yanına alınacağına dair oyalanmıştır: "*Kışın okula beraber gidin yaz gelince yanıma aldıracağım seni.*" (s. 25) Nergis Erice'den ayrılırken Eda'yı yanında götürmek istemiş, fakat devlet Eda'yı "*uzaktan görüntülü konuşmayla, mesajla annelik yapana*" vermiş, bu sırada üvey teyze Vedanur ortaya çıkmıştır. Vedanur Eda'yı aldıktan sonra Stüdyo Gökçay'da işe koymuştur. Böylece Eda'nın kendisini geçmişine bağlayan tek kişi olan Nergis'le de iletişimi kopmuş ve Nergis, Eda'dan bir daha haber alamamıştır. Eda okulu bırakmış, Gökçay'ın stüdyosunun arka odasında yatmaya başlamıştır. Gökçay onu tamamen Manves'e teslim olan, bozulmanın en yoğun yaşadığı Yağderesi'nde, eline düşenin çamura saplandığı düşünülen "*kız kuyusu*" (s. 120) Sinem Kuaför'de işe koymuştur. Eda artık omzuna dövmesini de yaptırdığı Papatya adını kullanmaktadır. Bu süreçte Eda'da başka yollara sapma eğilimi kendisini gösterir. Bu eğilimde Eda'nın içinde bulunduğu yaşamın bunalım ve geriliminden kaçma arzusu ağır basar. Eda, sığınacak bir dal ararken çok zararlı yollara sevk olunur. Romanda Eda'nın nesne

haline gelme sürecine de işaret eden başka yollara sapma eğilimi, “kadınlara açık olan yan yollar” şeklinde toplumdaki genel algıyı gösterircesine yazarın eleştirel tutumu ile Ersel’in zihninden şu şekilde verilir:

Zira bir erkek kadınlara açık olan yan yollara sapamaz. Çaresiz kadını sığınmacı olarak görüp kanadının altına alıyor bir adam, çaresiz erkeği it yerine koyup silahlı bekçi olarak kullanmak istiyor. (s. 86)

Nitekim, saptı(rıldı)ğı yollar dolayısıyla Eda “yabancı istemlerin kurbanı”, “her türlü değerden yoksun” bir “yitik birey” (Soysal, 2016: 15) haline gelecektir.

Eda, belki de iyi para kazanma vaadiyle ya da daha sonradan öğreneceğimiz üzere İngiltere’de dil kursu vaadiyle, Fumoten’in eski patronu Vedat’a “küçük kız” (s. 65) ayarladığı ve porno işine girdiği söylenen Gökçay’ın avucuna düşmüştür. Gökçay’ın Yağderesi’nde patronlara, müdürlere “ufak kız” (s. 73) bulduğu, bu işten epeyce para kazandığı bilinmektedir. Zira kızlarıyla bir başına kalmış bir kadına da kızlarına parası güzel bir iş bulma sözü vermiş, sözün ardından kızlar üç ay arayla ortadan kaybolmuştur. Bununla birlikte genç kızlara düşkün olan Vedplast’ın sahibi Vedat Bey de -Vedat Bey, Ersel’in iftira atılarak hapse düşürüldüğü fabrikanın eski patronudur- fotoğrafçı olarak Gökçay’ı yanından ayırmamaktadır.

Romanda Eda kayıptır, dahası “yaşama hakkı” tehdit altındadır. Ersel’in hapisten çıktıktan sonra Eda’yı arama sürecinde bilgisine başvurduğu farklı kimselerden öğrendiğine göre Gökçay onu masaj kursuna göndermiştir, Vedat Bey’in spor hocası ise ekibine almıştır. Eda’ya dair en son bilgi ise Vedat Bey’in çok sıkı korunan yazlığında olduğudur. Vedat Bey’in karısı yardım etme bahanesiyle Ersel’i evine davet etmiş ve ona Eda’nın bazı fotoğraflarını göstermiştir. Eda’nın fotoğraflarındaki baygın hallerinden anlaşıldığına göre Eda artık istismar edilen, sömürülen bir çocuktur ve alıştırıldığı maddeler yüzünden bedeni üzerindeki hakları yok sayılmıştır. Ersel daha başka çocukların da fotoğraflarının olduğu anlaşılabilir kutudan kızının fotoğraflarını ayırır. Heyecandan elleri titrer, hiç birini tutamaz, ter içinde kalmıştır. Bu fotoğraflarda Eda hep uykuludur, gözleri süzölmüştür veya kapalıdır. Vedat Bey’in karısı Ersel’e Eda ile ilgili bazı görüntüler de izletmek ister: “*Seyredince yanına gitmek ister misiniz bilemiyorum, bulmaktan vazgeçersiniz belki de.*” (s. 138) Ersel villadan çıktıktan sonra kendisini kaybetmiş durumdadır. Nasıl yürüdüğünü anımsamamakla birlikte yaşadıklarına inanamaz: “*(...)bilgisayarda izletmek istedikleri porno görüntülerine bakmayı reddedip kendini dışarı atmıştı(...)* Eda’nın bakışları inceliyor kayıyordu tüm o görüntülerde, su gibi ışılan gözleri kapanıveriyordu.” (s. 139) Benzer şekilde Eda’yı bulmak için başvurduğu Nergis’in oğlu Cesur da Ersel’e birkaç fotoğraf göstermiştir. Bunlardan birinde üzerinde askılı beyaz elbisesiyle Vedat Bey’in teknesinin güvertesindeki pozunu çarmıh benzetmesi ve Hz. İsa göndermesi ile Eda’nın yaşadığı şiddeti ve işkenceyi akla getirmektedir.

Eda, fotoğraflardan birinde saçlarını kırmızı bir tokayla tepesinde toplayıp yelkenli bir teknenin güvertesinde bir başına dikilmişti, üstünde askılı beyaz bir elbise vardı, kendi içine kapanmak ister gibi bacıklarını çaprazlayıp ana direğin çarmihına tutunmuş, boş bir ifadeyle uzaklara bakıyordu, dört tarafı lacivert su. (s. 117)

Şiddete ve “insanın insana karşı acımasızlığına her yerde acımasız savaşlarda, cinayet ve irza geçmelerde, güçlünün güçsüzü sömürmesinde, işkence gören, acı çeken canlıların inlemelerine kimsenin kulak vermemesinde, bunlara herkesin yüreğini kapamasında” (Fromm, 2008: 13) tanık olmaktayız. Benzer şekilde romanda da Eda’nın uğradığı, fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddet tüm Erice halkı tarafından bilinmesine rağmen, bu duruma göz yumulmuş, herkes güçlüler karşısında sessizliğe bürünmüştür. Burada şiddetin modern toplumlardaki kaynaklarından biri olan “kamuoyu” unsuru ile karşılaşılır. İçli’ye (2013: 128) göre saldırgan faaliyetler üç kaynak tarafından şekillendirilmektedir. Birinci kaynak şiddet uygulayan ebeveynler, ikinci kaynak çevresel deneyimler, üçüncü kaynak ise kamuoyudur. Şiddetin toplumca kabul edilebilir olması, yasaları ihlal edenlerin kahraman ilan edilmesi, televizyon programları, film ve dizilerde bireylerin saldırgan ve şiddet içerikli davranışlarının ödüllendirilmesi şiddetin öğrenilmesine yol açmaktadır. Eda’nın maruz kaldığı şiddet ve taciz karşısında tüm Erice halkının suskunluğunu koruması şiddetin kamuoyu boyutu ile açıklanabilir. Bildikleri halde konuşmaz, dahası Eda’yı arayan Ersel’i de vazgeçmesi konusunda iknaya kalkışırılar. Bunda gücü elinde bulunduran, kendilerine fabrikalarında ekmek veren patronlarından çekindikleri gibi çeşitli yollarla öğrendikleri ve kanıksadıkları şiddetin rolü büyüktür. Özellikle Ersel’in iş için yanına uğradığı Salih Usta’nın sözleri erkeklerin genç ve kimsesiz kadınlara olan bakışını göstermesi bakımından oldukça ilginçtir:

(...) kız senin kızın olsa arama demem de, başkasının kızını arayana bizim millet iyi gözle bakmaz, nikah kıyıp düğün mü yapacaksın diye sorarlar, iyi dinle beni, aramaya niyetliysen kimseye belli etme gizli ara, kızı bulup da ne halt yiyeceksen onu da bir başına ye, aklın varsa ortalığa çıkarmazsın, sonra yardım eden kalkıp beni de gör der sana, başın belaya girer. (s. 110-111)

Bu pasajın Erice’deki toplumsal yozlaşmayı gözler önüne serdiğine şüphe yoktur. Babalık duygularıyla hareket eden Ersel, hastalandığında başında beklediği biraz da kendi babasızlığını, kimsesizliğini gördüğü kızına kavuşma hayali ve özlemi içinde, onu içine düştüğü bataktan kurtarma niyetindedir. Ancak Erice’de çıkar ve güç odaklı gizli ve kirlili ilişkiler ağı öylesine genişlemiştir ki hiç kimse Ersel’e yardım etmediği gibi Eda’nın da bulunmasını istemez. Zira Erice’de “herkes herkesin üveyidir” (s. 27) ve kimse birbirinin iyiliğini istemez olmuştur, aksine birbirlerini batağa doğru çekmeye çalışmaktadırlar. Nergis’e göre de Erice’nin iyiliği yücelten insanları, artık gözünü kırpmadan başkasının hayatına son verebilmektedir. Eda’nın çığıllıklarını ise Ersel’den başka duyan yoktur. Genelin bu sessizliği ve tepkisizliği bir çocuğu “seks kölesi” haline dönüştürmüş, cinsel istismarını

sürekli kılmıştır. Bu noktada yazarın, çevrenin bozulmasına koşut olarak gördüğü insanın bozulması yaklaşımı dikkat çeker. Özelde ise doğaya tanınmayan haklar ile kadına, özellikle kız çocuklarına tanınmayan haklar, doğadan çalınanlarla kadından çalınanlar arasında bir ilişki kurulmaktadır.

(...) tacizden, tecavülden yorgun düşmüş insanlığın yüzünden utancı silemeyeceksen, cinnet geçiren erkeklerin eli öpülesi kadınları seksen yerinden bıçaklamaması için fırtınalar koparmayacaksın yağmurunu, şimşegini de al götür hemen(...) yüzüne nasıl bakacaksın tarla kenarında uyuyan çocukların. Vicdanın olmadıktan sonra renkten renge bürünmüşsün ne yazar, yüreğini yakmıyorsa naylon çadırlar, şilteler, beşikler, güle güle sana İlkbahar. (s. 116)

Romanda Ersel'in Eda'dan bir ipucu bulmak adına görüştüğü pek çok kimsenin genel bakışı Ersel'in başının belaya gireceği yönündedir. Nitekim öyle de olur. Ersel, Eda'yı kurtarmak adına Vedat Bey'in karısının iş teklifini kabul eder ve birkaç güne kızına kavuşacağını düşünür:

Günün yorgun havası çökmüştü kapı önlerine, kucaklarında birer bebekle yol gözleyen yaşlı kadınlar, aynı avlunun içinde yaşadıkları telaşlı akşamları anımsattı Ersel'e, Eda'yı birbirlerinin kollarına atarak fabrikaya koştukları günlerin duygusu dalgalandı göğsünde, aynı telaş, aynı bekleyiş, sokaklarda evlerinin pencerelerinde bağırın çocukların sesleri yükseliyor. (s. 139)

Eda'nın ise sesi hiç duyulmamacasına kesilir. Eda'yı sadece porno batağına değil uyuşturucu batağına da saplamışlardır. Eda'nın yaşı da göz önünde bulundurulduğunda -Ersel onu en son 9 yaşında görmüştür. Ersel'in beş yıl hapis yattığı düşünülduğünde Eda'nın 14-15 yaşlarında olması gerekir- bu durum çocuk istismarı, çocuk pornosu kapsamında değerlendirilebilir. Zira Eda cinsel suçlar kategorisinde yer alan "pornografik malzeme üretimi için" (İnceoğlu ve Kar, 2016: 22) kullanılmıştır.

Bir televizyon haberi ile sona doğru yaklaşılan romanda Vedplast'ın sahibi iş adamı Vedat Bey'in lüks villasında boğularak öldürüldüğü haberi yankılanır. Bu olayda Vedat'ın eski karısı ve vaktiyle işkence ettiği - üzerlerinde sigara söndürür- üvey oğullarının oyununa gelen Ersel katil damgası yer. Anlaşıldığına göre olaya namus cinayeti süsü verilecek ve olay kamuoyuna bu şekilde yansıtılacaktır. Belki de pek çok kez olduğu gibi kitle iletişim araçları ile kamuoyu manipüle edilip toplumun gözünde Eda suçlu duruma düşürülecektir.¹¹ Eda'nın cansız bedeni ise yüzü ve boğazı parçalanmış, tanınmaz halde bir tarla kenarında düğünden dönen çiftçi ailesi tarafından bulunmuştur. Eda öldürülürken bile işkenceye tabi tutulmuş ve

¹¹ Kitle iletişim araçlarının toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet konusunda bir yandan farkındalığı artırırken diğer yandan haberin yapılışı, kullanılan dil ve üslupla toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden ürettiği ve/veya şiddeti meşrulaştırdığı anlaşılmaktadır. Yapılan araştırmalar, gazete haberlerinin son derece şiddet dolu bir dil kullandığını ve kadına yönelik şiddeti 'sansasyonel' bir üslupla haber yaptıklarını, televizyon haberlerinin ise kadınlara yönelik şiddetin önlenmesine katkıda bulunmak bir yana, kadın karşıtı söylemi yeniden üreten ve pekiştiren bir işlev gördüğünü öne sürmektedir (Gökulu ve Hosta, 2013: 1845; Boztepe, 2017: 57).

roman bir kadın, hatta kız çocuğu cinayeti ile son bulmuştur. Eda'nın boğazının kesilmesi, yüzünün tanınmayacak şekilde parçalanması genç kızların yakıldığı, cesetlerinin parçalandığı, kocası tarafından kurşunlandıktan sonra kaniyle katilinin kim olduğunun yazıldığı günümüzde, bugüne kadar erkek şiddeti, toplumsal cinsiyet odaklı algı, ötekileştirme, ayrımcılık, kadını meta, köle olarak gören bakış yüzünden hayatını kaybeden tüm kadınlara bir göndermedir. Nergis, bu konuda köşe yazısında son sözü Eda'ya bırakır. Bu Erice'deki, Türkiye'deki, dünyadaki şiddet gören ve susturulan kadınların sesidir. Bingölçe'nin (2012) deyimiyle bu, "yas değil isyan"dır: "*Ben güpgüzel bir kızdım, su damlası gibi gözlerim, boğazımda yaprağımla hayatımın baharındaydım, mayısında bile değil, martındaydım güneşin.*" (s. 148)

Öğrenme kuramcılarına göre şiddet, ona tanık olunarak ve bizzat maruz kalınarak öğrenilmektedir. Demirbaş (2018: 161), şiddetin öğrenilen ve ailede başlayan bir davranış olduğunu, özellikle çocuklara yönelik duygusal istismarın bir ilişki ve etkileşim biçimi olarak çocuğun kendilik algılarını etkileyen yıkıcı özelliğine dikkat çeker. Birey, bu durumun izlerini yaşam boyu taşımaktadır. Eda da küçük yaşta annesi tarafından terk edilmiştir. Aslında romanda şiddete maruz kalan, görerek şiddeti içselleştiren çocuklar da vardır. Ancak Eda bu konuda oldukça somut bir örnektir. Annesi tarafından terkedilmesi, üstelik annesinin ona sahip çıkan Nergis'in birlikte olduğu adamla gitmesi, daha çok küçükken öz babası tarafından terk edilmesi, üvey teyzesinin o büyüdükten sonra ortaya çıkması ondaki köksüzlük duygusunu perçinler. Bu duygu içinde nereye savrulduğunu bilemez. Zaten henüz yaşı da çok küçüktür. Kötü niyetli kimseler; fotoğrafçı Gökçay, küçük kızlardan hoşlanan Vedat, durumu bilip örtbas etmek isteyenler ve daha niceleri onun boşluklarından (annesizlik, babasızlık, kimsesizlik, eğitimsizlik, yuvasızlık) istifade etmesini bilir. Hayatta tutunacak bir dalı da yok gibidir. Okumada gözü yoktur. Erkek egemen dünyada kolay "av"dır. Sonradan öğrendiğimize göre Vedat'ın kendisini dil kursu için İngiltere'ye yollayacağını ummaktadır. Anlaşılan o ki kandırılmıştır, dahası zorlanmıştır.

Bir çocuğun bir yetişkin gibi fuhuş sektörüne girme ve kalma yönünde bilgisi yeterli değildir. Onu yetişkin gibi değerlendirmek yanlış olur. Fiziksel, duygusal ve zihinsel olgunluğa erişmemiş olması nedeniyle, kırılığandır, davranışlarının tam sorumlusu olarak düşünülmemelidir. O halde bir çocuk fuhuş alanına kendi isteğiyle girmez; kandırılmasının gerisinde "çaresizliği", "zorunluluğu", "zorlanması" yatmaktadır. Bedeni pazara sunulmuş bir mal gibidir ve belli saatler içinde kiralanarak ele geçirilir, cinselliği metalaştırılır (İnceoğlu ve Kar, 2016: 32).

Romanda cinsel şiddet ve taciz elbette sadece Eda ile sınırlı değildir. Nergis arkadaş ortamında drama kursunda tanıştığı çocuklarının babası ile bir odaya atılıp üzerine kapı kilitlenerek onunla evlenmek zorunda bırakılmış bir kadındır. Yazar burada bir açıklama yapmamakla birlikte Nergis'in eve geldikten sonra başına gelenleri anne ve babasına anlatmak

istememesinden onun cinsel şiddete maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Fabrikalarda bazı şefler tarafından genç kızların klima odasına çekilmesi durumunda kurtuluşlarının olmaması, usta başının genç kızlara telefonda müstehcen video izlettirme çabaları, kocası hapse giren Behal'ın çiftlik sahibi tarafından uğradığı tacizin sürekli hale getirilmesi, üvey teyze Vedanur'un hapisten kurtulması karşılığında 14 yaşındaki Eda'ya yöneltilen ahlaksız teklif, Gökçay'ın, vücudun çeşitli yerlerine, yaşa, güzelliğe göre fiyat biçip vaatlerle kandırdığı genç kızların çıplak fotoğraflarını çekmesi, “*canı istese küçük kız mı yoktu ona*” (s. 102) zihniyeti romanda cinsel şiddet temasının boyutlarını genişletmektedir.

Sonuç

Latife Tekin, *Manves City* adlı romanında “*kadının enerjisini tüketen, fiziksel sağlığını tehlikeye atan ve öz-saygısını kemiren bir sağlık problemi*” (Polat, 2016: 67) olan şiddet olgusuna kamusal ve özel alana yansıyan biçimleriyle dikkat çekmiş, şiddetin fiziksel, ekonomik, cinsel, psikolojik tüm türlerine ve neden ve sonuçlarına vurgu yaparak okurda farkındalık yaratmaya çalışmıştır. Romanda şiddet “entrik” unsurlardan biri olmaktan çıkmıştır. Eserde eşitsizliğin yansıması ve iktidar aracı olma özelliği ile dikkat çeken şiddet olgusu, fiziksel, cinsel, ekonomik, toplumsal boyutlarıyla yaşamın tüm alanlarındaki yansımaları ile görülmektedir. Daha çok toplumda görmeye ve duymaya alışık olduğumuz fiziksel olarak kaba gücün dışında ekonomik ve cinsel şiddete de dikkatlerimizin çekildiği romanda şiddet, özellikle kadınlar için kader hükmündeki görünüşüyle dikkat çekmektedir. Çoğu kez değiştirilemeyeceği düşünüldüğünden romanda öğrenilmiş çaresizlik psikozu ile şiddeti kanıksayan, normalleştiren, teslim olmuş bireylerle karşılaşmaktadır.

Romanda kadına yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri yüzünden hayat kadınlar için çocukluktan itibaren zulüm halini almıştır. Özel alanda ev, aile ortamında maruz kalınan şiddet, evlendikten sonra da devam etmiştir. *Manves City*'nin kadınları gerek vaktiyle gerçekleştirdikleri evliliklerinde gerekse boşandıktan sonraki birlikteliklerinde mutlu değildirler. Bu birliktelikler, sadakat, güven duygusundan yoksun, aldatmaya ve şiddete dayalı yapay, geçici ilişkiler ağını temsil eder. İş yerindeki kadın erkek ilişkileri ise patron-işçi arasında her bakımdan sömüren-sömürülen ilişkisine dayanır. Burada da tahakküm esastır. İşçi kadınlara insan olarak değil, tatmin duygusu üzerinden değer biçilir. Çatışmaya girildiği durumlarda ise kadınlar kapı dışarı edilirler. Bu bakımdan romanda kadınlar, eşitlik içerisinde “özgürce yaşama”, “kişi güvenliği”, “adil ve elverişli çalışma koşulları”, “işkence ve tacizkâr muameleye maruz bırakılmama”, “fiziksel ve ruhsal sağlık standardı” haklarından mahrumdurlar. Gerek aile içinde gerek kamusal alanda her iki uzamda da kadınların bastırılmışlığı söz konusudur.

Eserde, toplumsal koşullar da kadını şiddete karşı savunmasız hale getirmekte, kadını güçsüz, erkeği ise güçlü ve iktidar sahibi olarak

konumlandırmaktadır. Bu nedenle romanda Ersel'in annesinin, Vedanur'un, Nergis'in, Zeynur'un, Behal'in hatta Eda'nın artık güven telkin etmeyen bu dünyada, özelde ise Erice'de korunma ihtiyacıyla başlarında bir erkek gölgesi istediklerinden birliktelikleri olur. Değişen sosyo-ekonomik koşullar nedeniyle kendilerini güçsüz, çaresiz hisseden kadınlar, bir adamın tahakkümüne girerler. Üstelik himayesine girdikleri kimseler ya kendilerine ya da çocuklarına şiddet uygulayacaklardır. Nergis, bu aşamada benliğini korumak ya da yeniden kurmak adına eril baskıya karşı düşünerek ve yazarak direnç göstermeyi tercih eder. Nergis'in kendisine bir çıkış yolu arama mücadelesine karşılık gelen bu durum, Zeynur, Vedanur, Eda, Behal için söz konusu değildir. Zira onlar için çıkış yolu pek görünmemektedir. Eda öldürülmüştür, Zeynur akıl hastanesindedir, Vedanur'un sonu aldığı bıçak darbelerinden sonra meçhuldür. Behal ise kocası hapiste kimsesiz bir kadın olarak Azimet Bey'in çiftliğinde çalışmaya ve onun tarafından "avut"ulmaya mahkûmdur.

Eserde, toplumda kadına bakıştaki geleneksel yönelimlerin, bazı geleneksel öğelerin, erkek merkezli bilincin, kadınların dışlanmalarına neden olduğu vurgusu hakimdir. Buna göre romanda, güç ve iktidara sahip erkeğin, kadını kendi bakış açısı ile tanımladığı ve cinsiyete dayalı bir bakış açısına göre konumlandığı görülmektedir. Kırılgan, zayıf kadınlar üzerinde otoriteye sahip olan erkek, "öteki" üzerindeki baskı ve egemenliğini sürdürmektedir. Bu bakımdan romanda şiddet her yerdedir. Evde, işte, fabrikada, çiftlikte ve her türlüyle mevcuttur. Bununla birlikte kadının kadına uyguladığı şiddet örneği de bize yazarın konuyu sadece cinsiyet bağlamında ele almadığını gösterir niteliktedir. Bu örnekle yazar, insan psikolojisinin, "şiddetin insan doğasındaki yapısı"nın (Fromm, 2008: 14), insanın elinde bulundurduğu güç durumunun da şiddet eğiliminde etkili olabileceğini göstermiştir.

Manves City'de şiddetin türlü cepheleri yazarın eserlerinde hiç olmadığı kadar çok boyutlu anlatılmaktadır. Edebi metinlerde genelde alt tabakadaki görünüşleriyle dikkat çeken şiddet olgusunu yazar romanında toplumun her alanındaki ve her katmanındaki yansımalarıyla göstermeye çalışmıştır. Bu bağlamda romanda, paraya, uyuşturucu, fuhuş ve porno sektörüne yön veren ve bunlara bağlı olarak sadist eğilimlere yönelen, şiddet eylemlerine başvuran hedonist bir üst tabakanın varlığı da söz konusudur.

Tekin, şiddet konusunu önemli bir sorun olarak ele aldığı romanında, şiddet içeren sahneleri ayrıntılı bir biçimde vermek yerine şiddetin bireyde ve toplumda yarattığı fiziksel, ekonomik, özellikle ruhsal sonuçları incelemiştir. Bu bakımdan şiddetin doğurduğu sonuçların tümünü *Manves City* kadınlarında görmek mümkündür. Fiziksel sonuçlar (morluklar, kesikler, yaralar, uzuv kaybı, dikiş izleri, bedenin metalaşması, beden üzerindeki hakların yitimi, hayattan kopuş), psikososyal sonuçlar (utanç, suçluluk, boyun eğme, itaat, kabulleniş), ekonomik sonuçlar (işsizlik, kaygı, motivasyon yitimi) şeklinde tezahür etmektedir.

Yazar, günümüzde yaygın bir toplumsal sorun ve insan hakları ihlali olan ve çok geniş bir alana yayılan kadın ve şiddet konusunu edebi bir eserde işleyerek farkındalık yaratmak, başarılı çözümler üretilmesi adına sorunların kaynağına inmek istemektedir. Yapılan araştırmalar neticesinde Türkiye’de her on kadından 4’ünün fiziksel şiddete maruz kaldığı gerçeği düşünüldüğünde yazarın haklı duruşu anlaşılmaktadır. Kadın farkındalığını ortaya koyma ve onların yaşadıkları zorlu deneyimleri ifade etme adına kadınların dilinden yazmıştır. Nergis’in köşe yazıları ve mektupları, Zeynur’un defterine yazdıkları biraz da yazarın bu çabası ile ilintilidir. Bu dilin anneliği, evliliği, çocukları, kendi annelerini, evlerindeki ve ellerindeki işleri anlatan sözcüklerle örüldüğü görülmektedir. Bu dilin sözlüğünde “annelik”, “kısmet”, “kader”, “korku”, “endişe”, “çaresizlik”, “dayak”, “sessizlik” yer almaktadır. Bu sözlükte “kendine güven”, “cesaret” ise neredeyse yok gibidir. Bununla birlikte olay örgüsünde ayrıntılı bir şekilde açıklanmayan ve çeşitli bağlantı noktaları ile yorumu okura bırakılan yarım kalmış ve netleşmemiş durumları, uğradıkları şiddet karşısında susturulan, bastırılan, faileri bulunamayan kadınlara bir gönderme olarak okumak da mümkündür. Ayrıca şiddete maruz kalanların güvenlik güçlerine, adalete sığınmayışları da romanda başka bir kısır döngünün eleştirisini yazarın dile getirmeyerek yaptığını göstermektedir.

Eşsiz dil zenginliği ve işlediği sosyal konulardaki derinlikle dikkat çeken Tekin, kadınlara yönelik şiddet türlerine yer verdiği ve fiziksel şiddetin en uç noktası olan kadın cinayeti ile sonlandırdığı *Manves City*’de kadınların gerek özel gerekse kamusal alanda her zaman şiddete açık olduklarını göstermiştir. Sanayileşme, kentleşme ile birlikte değişen yeni koşullarda şiddet kimi zaman erkekler üzerinde varlığını hissettirse de karmaşık ilişkiler ağının şiddet sarmalına dönüştüğü romanda işaret edildiği gibi en büyük mağdur kadınlar ve çocuklardır.

Genel itibariyle bir iki örnek dışında şiddetin, ataerkil söylemlerin, kadın üzerindeki erkek iktidarının bir sonucu olarak dikkat çektiği romanda, değişen koşulların, bozulan fiziksel çevrenin/doğanın beden ve ruh üzerindeki olumsuz etkileri de birer şiddet yansıması olarak dikkat çekerler. Tekin’in farklılığı da buradan gelmektedir. Modern çağda, “şiddet çağı” olarak kabul edilen 21. yüzyılda insan eliyle tahrip edilen doğaya koşut olarak bireyin bastırılmışlığını, kısırılmışlığını ele almasıdır. Romanda fiziksel çevreyle insanın günden güne bozulması/yolaşması süreci paralel verilir. Çevre gitgide daha çok bozulmakta şiddet de her geçen gün boyut değiştirerek ve yeni koşullara uyarlanarak artmaktadır. Romanda kadına yönelik şiddetin boyutları önce kocalarının veya hayat arkadaşlarının eşlerine yaptıkları fiziksel şiddet olarak dikkat çeker sonra hayatın her alanında görülmeye başlanmış olan cinsel istismar, tecavüz, psikolojik ve ekonomik şiddet olarak genişler. Kadınların aynı anda birden fazla şiddet türüne maruz kaldıkları romanda şiddet türlerinin de iç içe geçtiği görülür. Fiziksel baskı ve zorlanma, psikolojik ve cinsel şiddeti doğurur, ekonomik şiddet psikolojik baskı ve fiziksel zorlanma kaynağıdır. Bununla birlikte

erkek egemenliğine dayalı ilişkiler, sosyo-kültürel çevre ve şiddetin öğrenilerek geliştirilmesi romanda şiddeti doğuran çok boyutlu etmenler olarak belirir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Adaçay, F. R. (2014). *Toplumsal cinsiyet ve kalkınma*. Bursa: Ekin.
- Aktaş, C. (1995). *Mahremiyetin tükenişi*. İstanbul: Nehir.
- Arslan Öçal, K. (2011). *Dişil dil ve eko-feminist bağlamda Latife Tekin ve Muinar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Aslan Cobutoğlu, S. (2019). Berci Kristin Çöp Masalları'nda çöpün kimliği. *Gübre-tezek-çöp kitabı*. (Ed.: E. Gürsoy Naskali), 359-434, İstanbul: Kitabevi.
- Aslan Cobutoğlu, S. (2020a). Gender and emotional violence against women in Latife Tekin's novel *Manves City*. *Contemplating violence against women*. (Ed.: Ş. Çağın, Z. Türkyılmaz, G. Nüfuscu Yengül), 197-218, İzmir: Ege University.
- Aslan Cobutoğlu, S. (2020b). Latife Tekin'in "Manves City" adlı romanında toplumsal cinsiyet ve kadına yönelik duygusal şiddet. *Yeni Türk Edebiyatı*, 22, 79-102.
- Aytaç, S. vd. (2016). Kadına yönelik şiddetin dünü bugünü yarını: Kestirim tabanlı bir araştırma. *Sosyoloji Konferansları*, 54 (2), 275-297.
- Balık, M. (2011). *Latife Tekin'in romancılığı*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Berktaş, F. (2004). Kadınların insan haklarının gelişimi ve Türkiye. *Sivil toplum ve demokrasi konferans yazıları*, 7, 1-30, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Bingölçe, F. (2012). *Yas değil isyan öldürülmüş kadın ağzı ağıtlar*. İstanbul: Alt Üst.
- Boyacıolu, İ. (2016). Dünden bugüne Türkiye'de kadına yönelik şiddet ve ulusal kadın çalışmaları: Psikolojik araştırmalara davet. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19, 126-145.
- Boztepe, V. (2017). Televizyon haberlerinde kadınlara yönelik şiddetin temsili: Özgecan Aslan cinayeti üzerinden bir inceleme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1, 39-66.
- Butler, J. (2010). *Cinsiyet belası*. (Çev.: B. Ertür), İstanbul: Metis.
- Can, A. (2018). *Latife Tekin'in romanlarında doğa-insan ilişkisi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Dişsiz, M. - Hotun Şahin, N. (2008). Evrensel bir kadın sağlığı sorunu: Kadına yönelik şiddet. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 1 (1), 50-58.
- Doğan, R. (2016). "Namus", "töre" ve eril şiddet/Yargıtay kararları, toplumsal cinsiyet kuramları. Ankara: Ütopya.
- Donovan, J. (2015). *Feminist teori entelektüel gelenekler*. İstanbul: İletişim.
- Elyıldırım, S. (2018). Piruze Şam'da Bir Türk Gelin adlı romanda kadına şiddetin yansımaları. *Edebiyatta kadın ve şiddet*. (Ed.: A. Er, Y. Çelik), 47-63, Ankara: Bilgin.
- Er, A. (2018). Bir çocuğun gözünden aile içi şiddet: Herve Mestron'dan *Touche Pas A Ma Mére* (Anneme Dokunma). *Edebiyatta kadın ve şiddet*. (Ed.: A. Er, Y. Çelik), Ankara: Bilgin. 1-13.

- Esen, N. (1996). Türk romanında aile içi şiddet teması. *Cogito*, 6-7, 323-326.
- Fromm, E. (2008). *Sevginin ve şiddetin kaynağı*. (Çev.: Y. Salman, N. İçten), İstanbul: Payel.
- Gökulu, G. - Hosta, N. (2013). Basında kadına yönelik şiddet haberlerinin analizi: Hürriyet Sabah ve Posta gazeteleri örneği (2005-2008). *International Journal of Social Science*, 6 (2), 1829-1850.
- Gündoğan, D. (2009). *Benzerlik bilgisinden dışı büyümlü gerçekçiliğe: Latife Tekin romanları Sevgili Arsız Ölüm ve Muinar'da alternatif kadın özneliği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Günindi, Ersöz A. (2018). Bir kadını öldürmek! Alina Bronsky'nin *Scherbenpark* (Cam Kırıkları Parkı) adlı romanında şiddet. *Edebiyatta kadın ve şiddet*. (Ed.: A. Er, Y. Çelik), 83-101, Ankara: Bilgin.
- İçli, T. (2013). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin.
- İnceoğlu, Y. - Kar, A. (2016). *Kadın ve bedeni*. İstanbul: Ayrıntı.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2009). *Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddet*. Ankara: KSGM.
- Kandemirci, D. - Kağnıcı, D. Y. (2014). Kadına yönelik aile içi şiddetle baş etme: Çok boyutlu bir inceleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17 (33), 1-12.
- Kartal Güngör, T. (2018). Eliette Abécassis'in *La Répudiée* (Boşanılan Kadın) adlı romanında toplumsal cinsiyet ve kadına Yönelik duygusal şiddet. *Edebiyatta kadın ve şiddet*. (Ed.: A. Er, Y. Çelik), 197-211, Ankara: Bilgin.
- Kas, B. (2019). Çevreci ve Distopik Roman *Manves City'e* Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 46, 65-87.
- Kaşoğlu, A. (2018). Toplumsal cinsiyete dayalı bir şiddet örneği: *Antabus*. *Edebiyatta kadın ve şiddet*. (Ed.: A. Er, Y. Çelik), 15-27, Ankara: Bilgin.
- Koşmak, F. (2018). Alfred Döblin'in *Die Beiden Freundinnen Und Ihr Giftmord* adlı eserinde aile içi şiddet. *Edebiyatta kadın ve şiddet*. (Ed.: A. Er, Y. Çelik), 181-195, Ankara: Bilgin.
- Lergenli, A. (2010). *Eş şiddeti suçu ile ilişkili olabilecek psiko-sosyal faktörlerin belirlenmesi ve suç analizi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özerkmen, N. (2012). Toplumsal bir olgu olarak şiddet. *Akademik Bakış Dergisi*, 28, 1-19.
- Özkan, G. (2017). Kadına yönelik şiddet-aile içi şiddet ve konuya ilişkin uluslararası metinler üzerine bir inceleme. *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 533-564.
- Öztürk, Ö. - Tapan, B. (2016). Kadına yönelik şiddetin kadın ve toplum sağlığı üzerine etkileri. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 3 (4), 139-144.
- Özyer, N. (2002). Çocuk kitaplarında olumlanan şiddet. *Çocuk edebiyatına ve çocuk hekimliğine yansıyan şiddet sempozyumu*. 71-76, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Page, A. Z. - İnce, M. (2008). Aile içi şiddet konusunda bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11 (22), 81-94.

- Serdar Tekeli, E. (2011). *Toplumsal cinsiyet çerçevesinde kadın mağduriyeti*. Ankara: Polis Akademisi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Sevil, Ü. - Yanikkerem, E. - Özkan, S. - Er Güneri, S. (2015). Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet. *Dünyada ve Türkiye’de kadın ve şiddet*. (Ed.: M. Korkmaz, E. Demiray, Ü. Sevil, Ş. Hablemitoğlu, Y. Taşkıran), 565-627, İstanbul: Nobel Akademik.
- Sivri, M. - İşcan, S. (2018). Kate Chopin’in *The Story Of An Hour* (Bir Saatin Öyküsü) ve Charlotte Perkins Gilman’ın *The Yellow Wall Paper* (Sarı Duvar Kâğıdı) adlı öykülerinde duygusal şiddet ve kadın karakterlerin kimlik yansımaları. *Edebiyatta kadın ve şiddet*. (Ed.: A. Er, Y. Çelik), 29-45, Ankara: Bilgin.
- Somunoğlu İkinci, S. (2014). Toplumun kanayan yarası: Kadına yönelik aile içi şiddet kavramı ve yansımaları. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 13 (2), 21-28.
- Soysal, D. (2016). *Beauvoir dersleri, “Evli Kadın” ve “Anne” üzerine bir deneme*. İstanbul: Belge Uluslararası.
- Tamkoç, G. (1996). Ekofeminizmin amaçları. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 4, 77-84.
- Taşdemir Afşar, S. (2015). Türkiye’de şiddetin kadın yüzü. *Sosyoloji Konferansları*, 52/2, 715-753.
- Taşkale, N. - Soygüt, G. (2016). Kadın sığınma evlerinde kalan şiddet mağduru kadınlar: Demografik ve sosyoekonomik bir inceleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19, 3-11.
- Tekin, L. (2019). *Manves City*. 2. Baskı. İstanbul: Can.
- Turan, Ü. (1998). Kadına yönelik şiddet. 4. *Ulusal kadın çalışmaları toplantısı kadın sorunlarının çözümüne doğru yöntem, strateji ve politikalar*. İzmir: Ege Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi ve Ege Kadın Araştırmaları Dergisi. 138-148.
- Türkyılmaz, Ü. (2018). Maya Angelou’nun *I Know Why The Caged Bird Sings* adlı yapıtında şiddet sarmalında kadın ve bedeni. *Edebiyatta kadın ve şiddet*. (Ed.: A. Er, Y. Çelik), 65-81, Ankara: Bilgin.
- Ünsal, A. (1996). Genişletilmiş bir şiddet tipolojisi. *Cogito*, 6-7, 29-36.
- Yaşar, R. M. (2017). İki şiddet arasında kadın. *Akademik Matbuat*, 1 (1), 1-20.
- Yavuz, Y. (2019). Edebiyat ve ekoeleştirici: Latife Tekin’in *Manves City* ve *Sürüklenme* adlı romanları. *Edebi Eleştiri Dergisi*, 3 (3), 245-259.
- Yılmaz, A. (2005). Türk romanında aile içi şiddet teması. *Türkbilig*, 10, 131-149.
- Yiğittürk Ekiyor, E. (2018). Savaş ve kadına şiddet: Zülfü Livaneli’den *Huzursuzluk*. *Edebiyatta kadın ve şiddet*. (Ed. A. Er, Y. Çelik), 213-229, Ankara: Bilgin.
- Yücel, L. (2009). *Latife Tekin örneği ile edebiyat ve çeviride kadın*. Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Elektronik Kaynaklar

- Özsoy, A. M. (2018). Latife Tekin: kötülüğün görünür hale gelmesi bertaraf etmek için bir fırsat. *gazeteduvar*.
<https://www.gazeteduvar.com.tr/kitap/2018/11/15/latife-tekin-kotulugun-gorunur-hale-gelmesi-bertaraf-etmek-icin-bir-firsat/> (Erişim: 05.06.2020)

Ünal, G. (2005). Aile içi şiddet. *Aile ve Toplum*, 7/2 (9).
<http://static.dergipark.org.tr/articledownload/imported/5000108037/5000100747.pdf>? (Erişim: 03.06.2020)

İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / *The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.*

Çıkar Çatışması Beyanı/ Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.*